

Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií

Fakulta sociálních studií

MASARYKOVA UNIVERSITA

Brno, Joštova 10, 602 00, Česká republika

telefon: 00 420 - 549 495 224, fax: 00 420 – 549 491 920

Destabilizace sousedních států jako nástroj ruské zahraniční politiky: případ Ukrajiny

Bakalářská práce

David Rypel

UČO: 415064

Obor: Mezinárodní vztahy a Bezpečnostní a strategická studia

Imatrikulační ročník: 2012

Vedoucí práce: Mgr. Zinaida Shevchuk, Ph.D.

Brno, 2015

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci s názvem „Destabilizace sousedních států jako nástroj ruské zahraniční politiky: případ Ukrajiny“ vypracoval sám a na základě uvedených zdrojů.

V Brně dne 11. května 2015

David Rypel

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji vedoucí své práce Dr. Zinaidě Shevchuk za rady, připomínky a čas věnovaný při konzultacích.

ANOTACE

Svržení prezidenta Viktora Janukovyče a nástup silně proevropské vlády znamenal odklon od „orbitu“ Ruské federace. Z hlediska logiky civilizacionistické teorie se proto jeví jako pochopitelné, že Moskva zahájila proti svému západnímu sousedovi takový postup, který se tuto situaci snaží zvrátit, nebo alespoň Ukrajinu neutralizovat a zabránit stavu „nepřítele před branami“. Tato práce mapuje nástroje, které Rusko vůči svému sousedovi nasazuje, přičemž jako teoretický rámec využívá koncept hybridní války. Cílem práce přitom není jen analyzovat postup Ruska, nýbrž i zhodnotit využitý koncept, který by bylo lze posléze využít i pro jiné případy takového jednání.

Klíčová slova: Rusko, Ukrajina, hybridní válka, geopolitika, konflikt, blízké pohraničí, Vladimír Putin, Richard Johnson, Frank Hoffman, civilizacionismus

ANOTATION

The overthrow of president Yanukovich and the forming of strongly pro-European government meant a departure of Russian Federation from its original “orbit”. From the logical viewpoint of civilisationism theory it therefore seems understandable that Moscow initiated such an approach against its western neighbour, which strives to reverse the situation or, at least, neutralise Ukraine and prevent the state of “enemy at the gates”. This thesis examines the tools that Russia deploys against its neighbour and using the hybrid warfare concept as a theoretical framework. The aim of the thesis is not only to map the doings of Russia, but also to evaluate the concept, which would be usable also in later cases of such doings.

Key words: Russia, Ukraine, hybrid warfare, geopolitics, conflict, near abroad, Vladimir Putin, Richard Johnson, Frank Hoffman, civilizationism

OBSAH

Úvod	... 1
1 Teoretický rámec	... 4
1.1 Rusko-ukrajinský konflikt a hledání nového konceptu války	... 4
1.2 Nové podoby válek: od splývajících prostředků po splývající domény	... 5
1.2.1 Konceptualizace klíčových pojmů	... 10
2 Empiricko-analytická část	... 12
2.1 Speciální jednotky	... 12
2.2 Pravidelné jednotky	... 14
2.3 Nepravidelné jednotky	... 17
2.4 Ekonomická válka	... 19
2.5 Kybernetická válka	... 21
2.6 Informační válka a propaganda	... 25
2.7 Podpora místních nepokojů	... 29
2.8 Diplomacie	... 32
3 Syntetická část	... 33
3.1 Destabilizace Ukrajiny	... 33
3.2 Hodnocení použitého konceptu	... 35
Závěr	... 37
Seznam použitých zdrojů	... 39

ÚVOD

Ačkoli se Sovětský svaz rozpadl v závěru roku 1991, nijak zásadně se nezměnila představa jeho elit a národa, že Rusko by v mezinárodním systému mělo hrát roli významné mocnosti, tak jako přetrvala i po Říjnové revoluci ve 20. letech téhož století. Rusko o sobě stále přemýšlí jako o přinejmenším regionální, ne-li světové velmoci, jejíž zájmy, z tohoto titulu plynoucí, sahají za hranice vlastního území. To nám v roce 2014 připomněla událost, jež byla současným diskursem považována v prostředí evropského kontinentu za spíše nepravděpodobnou: po revoluci na Ukrajině, která znamenala příklon k Evropské unii, došlo k dnes již otevřeně přiznané anexi území jednoho svrchovaného státu druhým, a to krymského poloostrova Ruskem. Zásah navíc proběhl téměř bez použití přímého násilí, za zprvu nejasných okolností a rétoricky podložen právními formulemi, načež se neklid přelil na východní část kontinentální Ukrajiny. Mediální, politické i akademické prostředí posléze ovládla nejistota, jak bychom okupaci Krymu a především následující vypuknutí konfliktu měli chápat: zda se jedná o vnitřní problémy suverénní země, nebo jsme se stali svědky agrese jednoho státu vůči druhému - a pokud došlo k druhé variantě, pak jak bychom tento konflikt měli studovat, pokud ne jako zcela regulérní válku. Zastánci této druhé možnosti se totiž domnívají, že zosnovanou anexí Krymu věc neskončila, a Rusko nyní podporuje nebo dokonce vede konflikt v Donbase, kde dvě samozvané lidové republiky vzdorují centrální vládě v Kyjevě.

Politolog Andrei Tsygankov v ruské zahraniční politice a geopolitice identifikoval několik přetrvávajících myšlenkových proudů, jejichž ideové kořeny můžeme sledovat staletí nazpět (Tsygankov, 2003; Tsygankov, 2010). Každá z těchto škol vychází z odlišných hodnot, jinak chápe povahu mezinárodního prostředí a roli Ruska v něm, a proto i usiluje o jiné cíle. Pragmatická, multivektorová a ideologií příliš nezatížená zahraniční politika prvních dvou prezidentských období Vladimíra Putina (Kuchyňková, 2006: 43-48; Putin, 2007; Tsygankov, 2007: 381-382; Nygren, 2008: 219-231), která zdůrazňuje moc, svrchovanost a velmocenský status (Putin, 2000), odpovídá myšlenkovému proudu etatistických stabilizátorů, jehož hlavním cílem je řád a stabilita v regionu a jeho neformální kontrola. Světová hospodářská krize v roce 2008, ztráta monopolu na použití násilí v mezinárodním prostředí (Tsygankov, 2014: 195) a selhávající zahraniční politika Spojených států na Blízkém východě (Trenin, 2013) znamenalo oslabení „Západu“ v mezinárodním prostředí, které vedlo ke změně přemýšlení a jednání ruských elit.

Rusko se pustilo do vedení regulérní války s Gruzii, zahájilo projekt ekonomické integrace post-sovětského prostoru, zařadilo Severoatlantickou alianci na první místo ve výčtu vnějších hrozeb státu (Putin, 2014), a zdůraznilo o budování suverénní a vlivné země, která si má zachovat svou národní a duchovní identitu a tradiční hodnoty, rozšiřovat svou geopolitickou relevanci a vyvolávat po ní poptávku mezi svými sousedy a partnery (Putin, 2012) a udržovat jejich specifickou eurasijskou identitu (Putin, 2013). To považujeme za znatelný posun směrem k další z Tsygankových škol, a v současné době proto Putinovu zahraniční politiku identifikujeme někde na pomezí dřívějšího

etatistického stabilizátorství a civilizacionismu, který má zájem na budování politicko-ekonomické autarkie a vytvoření bezpečnostního pásu kolem hranic této oblasti (Tsygankov, 2003: 121).

Nazíráno logikou tohoto rámce nám dává smysl, že Rusko reaguje na odklonění Kyjeva ze svého „orbitu“ zaujetím postoje, který se snaží rozhodnutí Ukrajiny zvrátit, případně tento stát alespoň neutralizovat a zabránit hrozbě „nepřítele před branami“. Regulérní válka, pro kterou neexistuje dostatečně obhajitelný *casus belli*, ale pravděpodobně nemůže v prostředí dnešní Evropy obstát takovým způsobem, aby nevyvolala odvetu jiných států. V těchto podmínkách a kontextu mezinárodního práva proto vhodnější zvolenou strategií je snaha o politickou, ekonomickou a bezpečnostní destabilizaci země. Domníváme se, že destabilizace jakožto speciální nástroj zahraniční politiky i lépe odpovídá potenciálním cílům, o které by mohla Moskva v souladu s myšlenkami civilizacionistické školy usilovat. Těmi není obsazení území a jeho připojení k Ruské federaci nebo vznik nových států, nýbrž změna vlády nebo její institucionální oslabení či paralýza prostřednictvím federalizace, která by zabránila dalšímu odchylování od role, kterou tato země zaujímá ve strategických záměrech Kremlu.

Touto prací chceme přispět k vyjasnění debaty o probíhajícímu konfliktu na Ukrajině, který je obestřen zmatením pojmů a interpretací, kdy nejsme schopni přesvědčivě a na základě jasných empirických dat říct, k čemu v této zemi momentálně dochází. Text staví na představeném východisku, tedy že se jedná o cílenou agresi Moskvy a nikoli vnitřní politickou krizi a občanskou válku, proto si jako hlavní výzkumný cíl klade zodpovězení otázky „*jakých prostředků Rusko využívá k destabilizaci Ukrajiny?*“ Vzhledem k tomu, že tato destabilizační politika nese prvky ozbrojeného konfliktu, rozhodli jsme se jako teoretický rámec využít některý z v posledních letech objevujících se konceptů nových válek, konkrétně koncept „hybridní války“, jehož výběr, vývoj a další příbuzné koncepty představíme v teoretické části práce. Vzhledem k tomu, že tento pojem je relativně nový a konflikt na Ukrajině znamená pro jeho vývoj přelomový okamžik, je druhotnou ambicí této práce jej nejen aplikovat, ale po konfrontaci s empirickými daty zhodnotit jeho vhodnost a případně navrhnout jeho úpravu.

Práce bude členěna do tří hlavních částí sestávajících se z kapitol. V první kapitole uvedeme teoretický rámec podrobnějším vysvětlením motivace pro hledání nového konceptu války pro zkoumání ukrajinského konfliktu. Výběr konceptu hybridní války, jeho vývoj a související alternativní koncepty představíme prostřednictvím výčtu a zhodnocení literatury, které by mělo ilustrovat dosavadní debatu. Doplňující kapitolou teoretické pasáže bude konceptualizace některých méně jednoznačných pojmů, které zvolený rámec využívá. Druhá, již ryze empiricko-analytická část, se bude držet zvoleného rámce a podle jeho logiky bude i členěna. Závěrečná část bude mít za úkol pomocí metody syntézy shrnout nashromážděné poznatky a zodpovědět položenou výzkumnou otázku, aby posléze došlo k předeslanému zhodnocení zvoleného konceptu.

Metodologicky se jedná o jednopřípadovou studii, svou ambicí přispět i k obecnějšímu teoretickému poznání klasifikovatelnou jako hypotézy generující (Levy, 2008: 5). Zkoumaným případem je zde tzv. ukrajinská krize nebo rusko-ukrajinská válka, kterou časově redukuje na období od sesazení ukrajinského prezidenta Viktora

Janukovyče¹ po co nejsoučasnější dění, které proces psaní práce dovoluje zmapovat, tedy přelom března a dubna 2015. Jedná se tak o pokrytí přibližně ročního období, prostorově odehrávajícího se na území Ukrajiny a Ruska.

Je nutné podotknout, že se v žádném případě nejedná o investigativní práci, jejímž cílem by bylo vlastní vyšetřování dění na Krymu a v Donbase. Uvědomujeme si přitom rizika, vyplývající z toho, že své teze stavíme na faktech, jež jsou objektem informačního zápasu mezi anachronickými „bloky“ Ruska a Západu. Tuto překážku se ale budeme do co největší možné míry snažit překonat čerpáním ze zásadně důvěryhodných, seriózních, a na tomto boji nezávislých zdrojů tam, kde si to bude situace vyžadovat. Použitými prameny budou kromě odborných analýz jiných autorů zprávy Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, reportáže novinářů pohybujících se na Ukrajině a pátrání nezávislých investigativních projektů a v neposlední řadě ruské strategické dokumenty a projevy ruských politiků.

¹ Tedy přibližně závěr února 2014.

1 TEORETICKÝ RÁMEC

1.1 Rusko-ukrajinský konflikt a hledání nového konceptu války

Nalézt ideální způsob, jakým zkoumat destabilizační postup Ruské federace, není úkolem s jednoznačným řešením. Problematické totiž není pouze určit, k čemu mezi Ruskem a Ukrajinou dochází na úrovni mezinárodněpolitické, ale i zjistit, co se děje v rovině taktické, respektive „přímo v terénu“. To je zapříčiněno určitým soubojem narativů, který se odehrává v politické a mediální sféře, kdy přímo i nepřímo zúčastněné strany odlišně interpretují proběhlé události nebo předkládají či popírají existenci různých faktů. V konečném důsledku tak pozorovatel těchto událostí stojí před několika odlišnými popisy reality, což významně ztěžuje její zkoumání. Z tohoto důvodu je nutné se pro některý z těchto narativů rozhodnout, v jeho rámci problematiku zkoumat, a to i za cenu neslučitelnosti se závěry analýz, které staví právě na jiných předpokladech.

Na základě v úvodu zmíněných východisek, přítomnosti ozbrojeného střetu a smýšlení části veřejného diskursu přistupujeme ke zkoumané problematice jako k fenoménu *mezistátní války*: tedy explicitně řečeno jako k válečnému konfliktu Ruska s Ukrajinou. Obecně známá definice vojenského teoretika 19. století Carla von Clausewitze válku vymezuje jako „rozšířený souboj“, kdy soupeřící strana „se snaží donutit druhou fyzickým násilím, aby se podřídila její vůli“, přičemž válka je „opravdový nástroj politiky, pokračování politických styků a jejich provádění jinými prostředky“ (2008: 23 a 36). Je tedy instrumentem, který může Rusko využívat k dosažení svých cílů, které byly naznačeny v úvodu. Už při zběžném pohledu je ale jasné, že tento případ nelze charakterizovat jako válku v klasickém smyslu střetnutí vojsk dvou států, a ani vůči němu tak mezinárodní společenství nepostupuje. Další z Clausewitzových tvrzení ovšem dodává, že „válka v každém konkrétním případě trochu mění svoji povahu“ (ibidem: 38), tedy se i vyvíjí. Snahy o vystižení charakteru války se samozřejmě neomezuje pouze na Clausewitze, a například John A. Vasquez (viz 2009: 14-51) ve své práci ukázal, jak problematické jsou pokusy o její konceptualizaci. Jako výchozí bod pro naši práci je ovšem toto základní pojetí zcela dostačující.

Obecně vzato válka Ruska proti Ukrajině nenaplňuje uspokojivě žádný z dnes široce uznávaných konceptů válek: a to ať už se pohybujeme na ose konvenční/nekonvenční, mluvíme o ní jako o asymetrické nebo ji charakterizujeme jako zástupnou válku. Může být proto zajímavé a současně přínosné, nahlížet tento střet prismatem některých nových konceptů válek, kterých v posledních letech stále přibývá, a které se nutně nesnaží postihnout zcela novou podobu konfliktů, jako je spíše nazírat v komplexnější rovině. Tímto směrem se samozřejmě už někteří autoři vydali, a média tak dnes o rusko-ukrajinské válce hovoří zejména jako o konfliktu „hybridním“. Akademická diskuse, která se odehrává v pozadí, je však mnohem složitější. Jejím představením chceme proto vyjasnit, co se tímto pojmem rozumí, jak se vyvíjí a o jakých dalších konceptech lze v souvislosti s válkou na Ukrajině uvažovat.

K potřebě hledat nové koncepty válek možná přispívá jednak představa, že s koncem studené války se podoba konfliktu nutně musí změnit, jednak překotný vývoj technologií

a jejich horizontální i vertikální šíření a jednak ve všech sektorech se projevující postupující globalizace. Některé zlomové momenty, zejména právě kontroverzní rusko-ukrajinská válka, pak vedou k chaosu, kdy nově vzniklý² fenomén zkoumá souběžně množství autorů, z nichž velká část jich tento fenomén upravuje podle sebe, aniž by reflektovali výsledky svých předchůdců nebo současníků. Část akademické sféry v důsledku popírá, že by některé současné války nabývaly rysů, kvůli kterým by je nebylo možné zařadit do starých kategorií, zatímco další část odmítá, že se vůbec něco převratného na válečném poli událo, a zbytek sleduje, a tedy i zdůrazňuje vždy jiný klíčový aspekt než ostatní výzkumníci. V následující kapitole se proto pokusíme tento vývoj představit a vybrat pro práci nejvhodnější rámec, pomocí kterého by bylo možné zkoumat vymezené dění na Ukrajině.

1.2 Nové podoby válek: od splývajících prostředků po splývající domény

Naším cílem není uvést zde vyčerpávající výčet obsáhlé debaty o tom, jaké nové podoby válka nabírá nebo nenabírá, či skrze jaký modifikovaný rámec by se výzkum méně tradičních konfliktů měl ubírat. Místo toho se snažíme vybrat pouze její relevantní výseč, poněvadž část jejích příspěvků se v drobných obměnách často opakuje nebo přemýšlení nikam dál neposunuje. Rovněž se budeme soustředit pouze na ty koncepty, u kterých lze uvažovat nad jejich aplikací na zkoumaný případ. V souvislosti s rusko-ukrajinskou válkou se dnes asi nejvíce používá pojmem hybridní války. Ten sám o sobě je ale neurčitý, překrývá se s jinými koncepty, a vyskytuje se v několika různých variacích. Jelikož mu však časově předchází několik jiných relevantních pojetí, u kterých se tento koncept inspiruje nebo z nich čerpá, zmíníme nejprve tyto. Na závěr budou představeny ta pojetí, která stojí mimo debatu o hybridní válce, ale dochází k jejich častému spojování s rusko-ukrajinským konfliktem.

Prvním takovým konceptem je *válka čtvrté generace* (4GW), kterou zpopularizoval americký plukovník Thomas X. Hammes. Ústřední moment tohoto typu války spatřuje v jejím záměru: politickými, ekonomickými, společenskými a vojenskými prostředky přesvědčit protivníka o nedosažitelnosti nebo nevýhodnosti jeho cílů (Hammes, 2005). Klíčovým poznatkem tedy je, že válka se rozhoduje v rovině myslí, nikoli fyzicky na bojišti, které je pouze prostředkem, jak rozložit protivníkovu společnost, připravit ho o legitimitu a donutit kapitulovat, a to třeba i navzdory jeho i když jinak může disponovat větší vojenské nebo ekonomické síle.

Qiao Liang a Wang Xiangsui, dva čínští plukovníci, přišli s konceptem *neomezené války*. Liang a Xiangsui vycházejí z předpokladu, že válka v Perském zálivu představuje určitý zlomový okamžik, od kdy novou éru válčení charakterizuje použití precizně řízených, neletálních a nevojenských zbraní - podle jejich analýzy se dnes nacházíme ve světě, kde se setřely hranice mezi vojáky a civilisty a válkou a mírem (Liang a Xiangsui, 1999: 204 a 222). Tato relativizace tradičního přemýšlení o válce je koneckonců vlastní celé jejich

² Nebo alespoň takto často vnímaný, což ale nemusí nutně znamenat, že bychom některé charakteristické stopy „nových válek“ nemohli vystopovat i v historii. Paul Goble (2014) například mluví o tom, že hybridní válku můžeme najít už u Stalina.

práci a nemůže nás proto překvapit, že užití klasické síly odsouvají na stejnou úroveň jako používání prostředků politických, kybernetických, ekonomických a teroristických. Válka se dle jejich závěrů nemá omezovat ničím kromě osmi základních principů. Těmi jsou všesměrovost, synchronnost, omezené cíle, neomezené prostředky, asymetrie, minimální spotřeba, multidimenzionální koordinace a neustálá úprava a kontrola celého procesu (ibidem: 206). Zjednodušeně se tedy jedná o válku, která je vedena především inteligentně, úsporně, vyhledává slabiny protivníka a proti těm útočí všemi dostupnými, od konvencí oproštěnými prostředky, za neustálého vyhodnocování situace a přehodnocování plánů.

Největším vyzyvatelem hybridním válkám je koncept *složené války*, který představuje válčení kombinující využívání pravidelných a nepravidelných jednotek a operací pod jedním velením, jako tomu bylo například v případě americké války za nezávislost (Hoffman, 2007: 20). Každá z těchto složek potom těží ze své odlišné povahy, která se zúročuje v různých podmínkách podle logiky pravidelné a nepravidelné války, aby dohromady, tedy na strategické a operační rovině, přinesly oproti klasicky vedenému konfliktu znásobený efekt. Nejen příklad americké revoluce pak ukazuje, že se nejedná o převratnou záležitost posledních let, nýbrž princip, který je využíván možná po celou historii válčení.

Největším propagátorem *hybridní války* se stal Frank Hoffman, ačkoli pojem hybridní hrozby pravděpodobně jako první použili teoretici americké námořní pěchoty (Hoffman, 2014). Hoffman vychází z americké Národní bezpečnostní strategie (NDS) z roku 2005, která při zkoumání bezpečnostního prostředí dochází k závěru, že toto prostředí se mění v reakci na prozatím nezpochybnitelnou konvenční převahu Spojených států. Případní protivníci se již nesnaží USA ve střetu porazit tradiční silou, nýbrž využít jejich slabin ke svému prospěchu. NDS tak identifikuje čtyři různé typy výzev, které mohou ohrožovat americké strategické zájmy. Ty jsou a) tradiční, které využívají klasické vojenské prostředky, b) nepravidelné, jež využívají nekonvenčních prostředků, aby dorovnali převahu protivníka v tradiční oblasti, c) katastrofické, které pokrývají aktéry usilující o zisk, držící a užívající zbraně hromadného ničení, a d) rozvratné, tedy ty, které vyvíjejí a používají průlomové technologie, jimiž by bylo možné znegovat výhody Spojených států v klíčových doménách (The National Defense Strategy of The United States of America, 2005: 2).

Ačkoli NDS výslovně uvádí, že jmenované kategorie se mohou překrývat a že nejschopnější aktéři se pokusí využít všechny čtyři složky (ibidem), Hoffman takový závěr stále považuje za nedostačující a říká, že ve skutečnosti žádné kategorie neexistují a vše splývá v hybridní války (2007: 28). Doslova o nich říká, že „zahrnují řadu různých způsobů válčení, včetně konvenčních kapacit, nepravidelných taktik a formací, teroristických činů zahrnujících nerozlišující násilí a nátlak, a zločinný nepořádek“ (ibidem: 14). Aktérem přitom může být stát i nestátní útvar, přičemž tyto metody může využívat několik oddělených jednotek nebo i pouze jediná všechny dohromady. Za důležité Hoffman ovšem považuje to, že tato technika hybridní války je používána koordinovaně na operační a taktické úrovni v rámci jednoho hlavního bojiště, a to tak, aby došlo k synergickému efektu (ibidem). Je tedy patrné, že Hoffmanovo pojetí nese část z každého z dosud

představených konceptů, přitom ale jeho autor tvrdí, že se od nich významně odlišuje, a vymezuje se vůči pojmu složené války, kterému je zároveň nejpodobnější. Hoffman na obranu své práce upozorňuje, že v případě hybridní války se na rozdíl od války složené vše děje na jednom místě a v jeden čas: úkolem nekonvenčních složek není pomáhat konvenčním silám postupovat určitými časovými a strategickými fázemi k vítězství nebo protivníka opotřebovávat, nýbrž dohromady působí jako rozhodující síla směřující za těmito cíli jako celek – právě tím chápe synergický efekt, který tyto složky svým působením vytváří (ibidem: 29).

Do této „hoffmanovské školy“³ lze zařadit Stevena C. Williamsona (2009), Timothy McCulloha (McCulloh a Johnson, 2013), Johna R. Davise (2013) nebo Saschu-Dominika Bachmanna a Hakana Gunneriussona (2014). Ačkoli tito autoři předkládají mírně odlišná pojetí hybridních válek, spojuje je způsob, jakým své definice vystavují a jak vnímají vedení takového konfliktu: Hoffmanův přístup připomíná důraz na současné využití různých, zejména fyzických prostředků za cílem vyrovnání převahy protivníka, případně jeho přemožení. Zatímco Davis rozlišuje pouze tři složky hybridních válek, tedy pravidelnou, nepravidelnou a kriminální (2013: 24), Bachmann s Gunneriussonem zdůrazňují zejména kybernetický, respektive informační rozměr hybridní války (2014). Určitou minimalistickou pozici při konceptualizaci hybridní války zastává například britské pojetí Chrise Parryho, který hovoří o tom, že „hybridní válka je vedena nepravidelnými jednotkami, které mají přístup k sofistikovaným zbraním a systémům, obvykle používaným regulárními jednotkami“ (Wilkie, 2009). V tomto případě je ale otázkou, v čem pak spočívá rozdíl vůči nepravidelné válce.

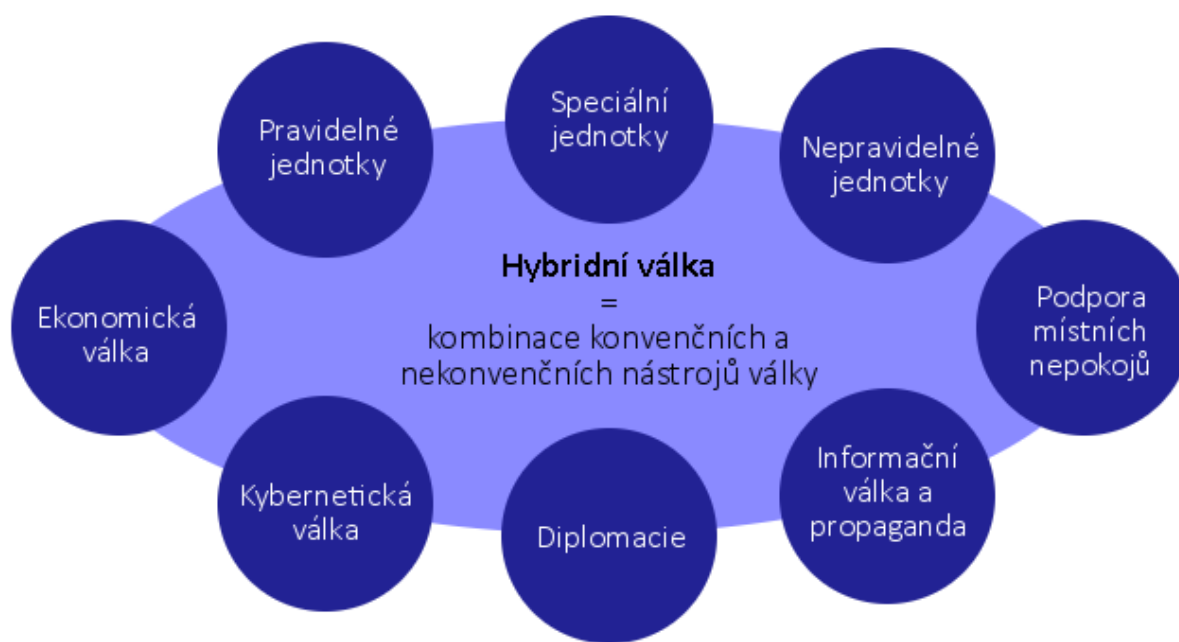
Jasně odlišitelným proudem uvnitř debaty o hybridní válce je skupina autorů, která jako součást těchto konfliktů chápe úsilí o stabilizaci společností, které se staly cílem zahraniční intervence. Mezi prvními s tímto pojetím pravděpodobně přišla Margaret S. Bond, která vojenskou složku zahraničních intervencí doplňuje o rekonstrukční a humanitární programy. Tento celek pak nazývá hybridní válkou, jejíž hybridnost spočívá v různorodosti jejího složení (2007: 4). Zatímco Bond chápe hybridní válku jako veskrze pozitivní nástroj pro vytváření stability, blíže Hoffmanově linii se nachází John J. McCuen. Tento autor stabilizaci společnosti také vnímá jako důležitou složku hybridní války kombinující symetrické a asymetrické postupy, ale toto úsilí je zde součástí širšího boje v „lidském terénu“ (2008: 108). McCuen se domnívá, že pro úspěch v hybridní válce je nutné vybojovat vítězství nejen na bojišti, ale i získat kontrolu a podporu mezi místními, na domácí frontě a na mezinárodním poli (ibidem). Dnes už se ovšem o této kombinaci boje a stabilizace prostředí mluví spíše jako o *plnospektrálních operacích* (Huovinen, 2011: 37).

Boj v lidském terénu je aspekt, kterého se drží i další autoři, aniž by tím měli na mysli stabilizační úsilí. Oproti teoretikům, kteří se drželi v linii Hoffmanova přemýšlení, jsou pak tato pojetí obvykle obohacena o další domény, kdy fyzické bojiště⁴ je jen jedním z mnoha a hybridní válka se rozšiřuje i na kolbiště politické, ekonomické nebo sociální

³ Toto rozlišení je spíše snahou o zpřehlednění debaty o hybridní válce než kategorické rozdělení, neboť poznatky autorů se v některých případech překrývají napříč skupinami.

⁴ Fyzickým bojištěm zde myslíme prostor, kde se střetávají dvě destruktivní síly, tedy i to kybernetické.

(Glenn, 2009: 2). Nelze říct, že by nebylo možné tyto dimenze zařadit pod vágní „konvenční a nekonvenční“ prostředky, nicméně takovýmto explicitním vyjádřením se proměňuje i vnímaná podstata konceptu, který se přestává soustředit na násilí a rozprostírá se i do dalších dimenzí. Sám Hoffman ve svém článku z roku 2014 přiznává, že se definice hybridních hrozeb omezuje jen na prostředky spojené s násilím a selhává v mapování těch nenásilných, mezi kterými vyjmenovává například ekonomické akty, politickou subversivní činnost nebo dezinformační kampaně (Hoffman, 2014). Tímto rozšířeným pojetím hybridní války bývá dnes často nazírán i případ Ukrajiny: například Philip M. Breedlove o ruském postupu mluví jako „hybridním přístupem k válce, kdy Rusko používá všechny prostředky, které má (...), využívá energetické nástroje, finanční nástroje, ...“ (Munich Security Report, 2015: 34). V reportu z Mnichovské bezpečnostní konference z roku 2015 bylo představeno grafické znázornění složek hybridní války, které je kompilací založené na širší výseči literatury zabývající se tímto tématem. Výše zmíněné rozšířené pojetí vhodně vystihuje, neboť kromě násilí a působení na lidské mysli zahrnuje i ekonomickou válku nebo dokonce diplomacii. Zároveň se ale přidrzuje obecného vymezení hybridní války jako kombinace konvenčních a nekonvenčních nástrojů války:

Obr. 1: Složky hybridní války (podle Munich Security Report, 2015: 35)

Zčásti mimo tento proud a zčásti vystihující jeho komplexnost stojí definice, kterou je možné nalézt v textu Richarda Johnsona. Ta zahrnuje i prvek nepřímosti, který dosud v žádném konceptu výslovně nezazněl. Doslova říká, že: „hybridní válka je násilný konflikt využívající komplexní a adaptivní organizaci pravidelných a nepravidelných jednotek, prostředků a jednání napříč více doménami, a to za účelem vytvoření synergického efektu, který se snaží vyčerpat silnějšího protivníka nepřímo“ (McCulloh a Johnson, 2013: 56).

Mimo koncept hybridní války pak stojí několik dalších, méně používaných, jež většinou vznikly v souvislosti a vztahují se zejména na rusko-ukrajinský konflikt. Jedním z nich je *speciální válka*, kterou John Schindler popisuje jako směs špionáže, subverze a teroristických útoků za účelem dosažení politických cílů bez nutnosti vstoupit do konvenční války (Schindler, 2013; Schindler, 2014). Pierre Vaux pak doplňuje, že tato speciální válka nese znaky *maskirovky*, sovětského vojenského pojmu pro kamufláž, který přenesen na operační rovinu může znamenat i dezinformaci, blafování, „hodnověrné popření“ zapojení do konfliktu atp. (2014).

Senzaci vyvolalo objevení dvou ruských článků popisujících nové způsoby válčení. Prvním z nich je povídka Vladislava Surkova⁵ *Bez nebe*, která líčí svět po páté světové válce, jež se měla vést *nelineárně*, bojovat měli všichni proti všem a jednotlivé segmenty společnosti měly pružně měnit strany (Dubovickij, 2014). Zájem o toto dílo vyvolalo zejména to, že bylo zveřejněno krátce po ruské anexi Krymu a že Surkov je, nebo byl, významným mužem v úzkých kruzích ruského prezidenta Vladimíra Putina. Jinak se ovšem nezdá, že by měla jakýkoli hlubší teoretický přínos k tématu nebo že by vůbec dění v rusko-ukrajinské válce odpovídala. Druhý z článků je o rok starší a jedná se o tzv. „Gerasimovovu doktrínu“ ruského náčelníka generálního štábu Valerije Gerasimova⁶, které bylo přisouzeno označení *válka nové generace*. Tato práce je analýzou některých proběhlých válek, kdy autor dochází k závěru, že metody vedení konfliktu se mění. Například mluví o tom, že válečné operace jsou zahajovány už v době míru, jsou využíváni ozbrojení civilisté, boje probíhají zároveň na zemi, moři, ve vzduchu a v informačním prostoru, jsou využívány asymetrické a nepřímé metody, dochází k využívání vysoce přesných zbraní, speciálních operací, robotů nebo laserů atp. (Gerasimov, 2013: 3). Ačkoli se zde Gerasimov neuchyluje k žádné konceptualizaci, v podstatě se blíží k přemýšlení teoretiků hybridní války.

I když je v ruském prostředí obtížné hledat nějakou shodu na podobě nových válek, jsou-li vůbec takové koncepce vypracovávány nebo uvolňovány na veřejnost, jistým reprezentantem smýšlení o válkách nové generace je práce Sergeje Chekinova a Sergeje Bogdanova. Jejich teze jsou na rozdíl od Gerasimovových spíše prediktivní a kromě toho, že kladou velký důraz na využívání těch nejmodernějších vojenských i nevojenských technologií, se má válka nové generace odehrávat především v psychologické a informační dimenzi, kde bude docházet i k rozhodujícím bitvám. Do války budou subverzním způsobem zatahovány protivníkovy veřejné instituce, přičemž těmto konfliktům, ve kterých mají být ve velké míře využívány asymetrické postupy k podlomení přesily oponenta, má předcházet intenzivní výzvědná a průzkumná činnost (Chekinov a Bogdanov, 2013).

Na základě východisek, která jsme uvedli v úvodu práce, se držíme názoru, že nejvhodnějším teoretickým rámcem pro empiricko-analytickou část této práce je koncept *hybridní války*. Přihlédli jsme přitom k tomu, že tento pojem je v kontextu rusko-ukrajinské války již široce využíváný, a proto bude možné jeho aplikací zároveň posoudit

⁵ Napsáno pod pseudonymem Natan Dubovickij.

⁶ Není přitom zřejmé, zda je autorem této práce skutečně Valerij Gerasimov, ačkoli je podepsána jeho jménem. Více k tomuto rozporu např. McDermott, 2014.

adekvátnost této příměry. Za tímto pojmem navíc na rozdíl od jiných představených stojí více než desetiletí výzkumu a debat a aplikace na několik proběhnuvších konfliktů. I když se v některých bodech může jevit, jako že se snaží zahrnout až příliš mnoho oblastí, které ohrožují koherenci tohoto pojmu, umožní nám problematiku studovat v celé šíři, a teprve poté říct, které jeho části se jeví, nebo nejeví jako nosné. Z představených variant se nám nejvíce zamlouvá formulace Richarda Johnsona, která zahrnuje dle našeho mínění velice důležitý prvek nepřímosti a opotřebovávání, tedy destabilizace. Ačkoli by se mohlo zdát, že v případě rusko-ukrajinské války chybí Johnsonem zmíněný silnější protivník, proti kterému by se měla hybridní válka vést, je ve skutečnosti přítomný v podobě Severoatlantické aliance a Evropské unie. Přinejmenším tyto dva pakty, pokud ne širší část mezinárodního společenství, a jejich podpora Ukrajině představují faktor omezující volnost jednání vojensky slabšího Ruska. To je tak odstrašováno od přímé konvenční války, a tedy nuceno postupovat nepřímou nebo hybridně. Aby si práce zachovala přehlednou a logickou strukturu, rozhodli jsme se Johnsonovy neurčité „pravidelné a nepravidelné jednotky, prostředky a jednání napříč více doménami“ vyplnit složkami, které na základě závěrů širší výseče literatury zkompiloval report Mnichovské bezpečnostní konference, jejichž grafické znázornění je uvedeno výše. Těchto osm složek, které jsou podle našeho uvážení plně v souladu s Johnsonovou definicí, bude vodítkem, podle kterého budeme při analýze postupovat.

1.2.1 Konceptualizace klíčových pojmů

Některé z pojmů, které zvolený teoretický rámec využívá, nejsou svým významem zcela jednoznačné. V této části proto přistoupíme ke zpřesnění jejich náplně tak, abychom se v těchto klíčových bodech vyhnuli významové mnohoznačnosti a nejasnosti.

Pod *pravidelnými jednotkami* rozumíme příslušníky stálé armády státu, zde tedy Ruské federace. Charakteristické jsou nejen příslušností k vojsku, ale i svou organizovaností a strukturací v jejím rámci. Do tohoto pojmu zahrnujeme i ty jednotky, u kterých panuje důvodné podezření, že svou afiliaci záměrně skrývají, a to navzdory tomu, že například Haagské konvence tento bod považují za jeden z definičních znaků. K tomuto kroku jsme se uchýlili kvůli zvláštní povaze hybridní války, která neodpovídá charakteru klasických válek, v jejichž kontextu toto pojetí pravidelných vojsk vzniklo. Taktiky, které tyto jednotky využívají, považujeme v tomto případě za méně důležité, neboť v logice hybridní války může kterákoli jednotka používat jakékoli postupy, a toto rozlišení tak v rámci tohoto konceptu ztrácí smysl.

Mezi *speciálními jednotkami* zahrnujeme příslušníky stálé armády státu, kteří jsou ovšem cvičeni pro mise, jež nejsou určeny klasickým konvenčním armádám, a lze je tedy považovat za zvláštní. V prostředí rusko-ukrajinské války se jedná zejména o příslušníky oddílů označovaných jako specnaz. Tímto oficiálním vnitřním dělením ruské armády se budeme i řídit.

Nepravidelnými silami chápeme jednotky, které nepatří do armádních struktur. Může se jednat o dobrovolnické oddíly, milice, soukromé jednotky, gangy, polovojenské skupiny

apod. Stejně jako u pravidelných jednotek popsaných výše je pro rozlišení důležitější toto jejich řazení než využívané taktiky.

Za *ekonomickou válku* budeme považovat záměrně vyvíjený ekonomický nátlak. Ten může nabírat podobu obchodních sankcí, netarifních opatření, embarg, bojkotu apod. Pod tento pojem zahrnujeme i opatření, která se týkají energetické bezpečnosti protivníka a činí na něj tlak jejím ohrožením.

Pro konceptualizaci *kybernetické války* využíváme definici, která ji popisuje jako „kybernetické útoky proti kybernetické infrastruktuře vedené s pověřením státního aktéra a v konjunkci s vládní kampaní“ (Reich a Gelbstein, 2012: 148). Kybernetickými útoky přitom chápeme „použití škodlivých kódů za účelem pozměnění počítačového kódu, logiky nebo dat, jejichž následkem je poškození, které může ohrozit data a vést ke kyberzločinům, jako je třeba krádež informací nebo identity“ (Janssen, 2015). Toto „poškození“ přitom může mít i podobu překonání kybernetických bezpečnostních opatření.

Vzhledem k tomu, že použitý výčet složek hybridní války zvláště rozlišuje kybernetickou a *informační válku*, budeme pojímat druhý z termínů v jeho původním slova smyslu. Informační válku tak chápeme jako záměrné šíření nepravdivých nebo zkreslených informací, jejichž účelem je ovlivnit náladu širšího publika a vytvářet dezinformaci.

Pod *podporu místních nepokojů* zahrnujeme především zajišťování jejich životaschopnosti. Z této podpory pak vylučujeme ty její formy, které zahrnují jiné složky použitého výčtu: tedy například podporu prostřednictvím účasti vojenských jednotek nebo na mezinárodním poli. Obsahem je tedy materiální a finanční pomoc, výcvik a s ním související personální podpora.

Diplomacii chápeme dvojím způsobem. Jednak jako tzv. nátlakovou diplomacii (např. Sperandei, 2006), skládající se z odstrašení (deterrence) a přinucení (compellence)⁷, kam spadají výhrůžky přerušení dodávek plynu, netarifní opatření, vojenské manévry na hranicích apod. Protože se ale jedná o postupy, které již spadají pod některé z výše uvedených složek, budeme v analytické části práce v rámci úspornosti chápat diplomacii jen v úzkém slova smyslu, tedy jako vyjednávání, neboť by se v opačném případě jednalo o opakování již napsaného.

⁷ Zatímco odstrašení představuje pasivní odrazování druhého aktéra od narušení statutu quo, přinucení je aktivním krokem, jenž je veden za účelem změny již probíhajícího jednání.

2 EMPIRICKO-ANALYTICKÁ ČÁST

2.1 Speciální jednotky

Hledat stopy působení ruských speciálních sil na Ukrajině je problematické už z jejich titulu a poslání – právě tyto jednotky by měly být natolik kompetentní a sofistikované, že by žádné důkazy o své činnosti neměly zanechávat. Povědomí o jejich aktivitách proto máme jen z vesměs náhodných nálezů, nejčastěji způsobených pochybením. Vzhledem k povaze těchto důkazů nejsme ani schopní říct, zda se tyto jednotky nacházely na ukrajinském území v celých brigádách nebo regimentech, neboť většinou dojde k odhalení jen několika jednotlivých příslušníků.

S pravděpodobnostní hraničící s jistotou působily ruské speciální jednotky na Krymském poloostrově v procesu jeho anexe, jak ostatně potvrdil prezident Vladimír Putin (Kondrašov, 2015). Konkrétně by se mohlo jednat o 2. (Komachidze, 2014a), 3., 10. (Komachidze, 2014b), 16. a 22. brigádu a 25. regiment specnazu ruské GRU⁸ (McDermott, 2015: 16), hovoří se ale i o 45. regimentu ruských vzdušných sil (Pulkki, 2014; Tymchuk, 2014; Galeotti, 2014a: 4-5) a objevily se fotografie ukazující, že se na Krymu mohli pohybovat i příslušníci 346. brigády (Komachidze, 2015).

Identifikace speciálních jednotek na kontinentální části Ukrajiny, respektive v oblasti Donbasu, je mnohem obtížnější, a na rozdíl od Krymu není jejich výskyt v této oblasti potvrzen ruskou administrativou, která jej naopak vytrvale popírá nebo bagatelizuje jako vlastní iniciativu občanů. Vzhledem k tomu, že vláda prezidenta Putina původně popírala i přítomnost ruských vojáků na Krymu, aby později své tvrzení obrátila, není důvod jejím vyjádřením přikládat velkou váhu, a jako taková jsou považována spíše za nedůvěryhodná. Donbas je navíc oproti Krymu nepřehlednějším prostředím – paleta aktérů je zde od počátku rozmanitější, jednají méně organizovaně a předpokládáme, že Moskva má větší motivaci svou přítomnost v Donbasu tajit, poněvadž neoplývá tak jednoznačnou podporou místních obyvatel jako v případě Krymu. Situaci ztěžuje i fakt, že jsme se z množiny věrohodných pramenů rozhodli vyloučit poněkud netransparentní zdroje typu ukrajinské bezpečnostní služby, která ve většině případů podkládá svá tvrzení pouze vlastní autoritou⁹, případně ne vždy přesvědčivými a podloženými důkazy (Shuster, 2014; Ostrovsky, 2014), a může záměrně nebo nezáměrně navenek působit jako jeden z aktérů informační války. Z těchto zdrojů se proto snažíme čerpat pouze omezeně, a to hlavně v případech, kdy přinášejí „hmatatelné“ nebo ověřitelné důkazy. Jako zdroj empirických dat tak prakticky zbývají jen výpovědi a závěry očitých svědků, analytiků, novinářů a občanských investigativních iniciativ shromažďujících informace například ze sociálních sítí, jakkoli jejich kredibilita přirozeně rovněž není samozřejmá.

Na základě těchto zdrojů se lze domnívat, že mimo oblast Krymu mohli působit příslušníci nebo skupiny příslušníků 45. regimentu, ačkoli důkazy o tom svědčící jsou značně limitované: kromě fotek zabitých vojáku (Eliminated Spetsnaz Company of the

⁸ Главное разведывательное управление, tedy Hlavní rozvědková správa.

⁹ Která je ovšem diskutabilní, vzhledem k panujícím podezřením, že zápolí s infiltrací ruskými agenty (Miller, 2014b; Usenko, 2014).

Russian Army 45th Airborne Regiment, 2014), kteří jsou vydáváni právě za údajné příslušníky této jednotky, se o jejich přítomnosti v regionu vyjadřuje anonymní americký vládní zdroj (Lake, 2014). Právě americké ministerstvo zahraničí dokládá svá tvrzení, že na Ukrajině se nacházejí ruské speciální jednotky, například na základě výskytu útočných pušek AK-74, které jsou podle analytika Igora Sutjagina k dispozici jen ruské armádě (MacAskill, 2014). Fotky poskytnuté ukrajinskou vládou (Ukraine Provides Evidence, 2014) a dále distribuované Spojenými státy naznačují totéž. Nicméně nelze z nich spolehlivě vyčíst, kde byly vlastně pořízené, čímž jejich důvěryhodnost znovu klesá, byť to samozřejmě nemusí znamenat, že se jedná o podvrh. Mezi maskovanými jednotkami v Donbasu a na Krymu přesto je možné pozorovat určité vizuálně rozeznatelné shody: podle analytiků Severoatlantické aliance údajně lze u některých pro-ruských bojovníků na východní Ukrajině například nalézt nejen obdobnou výzbroj a výstroj, ale i vzorce chování a postupu v boji (Breedlove, 2014).

Občanský investigativce Irakli Komachidze se na základě informací získaných ze sociálních sítí domnívá, že na východě Ukrajiny by mohli operovat příslušníci 2. (2014a), 10. (2014b), 22. (2014c) a 346. (2014d) brigády specnazu. Často ale staví pouze na údajích o poloze, které zadali sami uživatelé při nahrávání fotografií, což se může jevit jako problematické. Podobné závěry na základě vládních i nevládních reportů ale činí i uznávaný odborník Mark Galeotti: přítomny by měly být prvky konkrétně 346., 2., 10., 22. a 24. brigády (2014: 5). Zároveň ale zdůrazňuje, že se nedá hovořit o nasazení celé jednotky, jako spíše jejich menších částí maximálně o velikosti čtyř. Ve velmi podobném smyslu mluví i další expert, Roger McDermott, a tabulka zúčastněných brigád, založená na seznamu padlých vojáků, o kterou se opírá, v podstatě kopíruje už zmíněný výčet (McDermott, 2015: 19, 35-36).

Vzhledem k výše popsané omezenosti zdrojů nedokážeme říct, do jaké míry koordinovaně a v jakém počtu se vlastně ruské speciální jednotky v kontinentální části Ukrajiny nacházejí. Nelze ani spolehlivě vyloučit tvrzení Moskvy, že na území přijížděli v rámci „svého volného času“ a nezávisle na ruském státu. Jejich přiznané působení na Krymu nám ale dovoluje identifikovat jejich účel v této etapě války, a ten rámcově přenést i na činnost v Donbasu.

27. února 2014 maskovaní vojáci v uniformách bez insignií obsadili krymský parlament a budovu rady ministrů (Higgins a Erlanger, 2014), ačkoli první ruskými vojáky kontrolovaný checkpoint na cestě ze Sevastopolu do Simferopolu stál už o den dříve (Mackinnon, 2014). Poslanci krymského parlamentu, odříznutí od vnějšího světa a strážení těmito ozbrojenci, rozhodli o konání referenda o větší autonomii poloostrova (Carbonnel, 2014). Ještě téhož dne byly uzavřeny příjezdové cesty na území a druhý den došlo maskovanými ozbrojenci k obsazení letiště, státní televize a k fyzické bloádě ukrajinských vojenských základů (McDermott, 2015: 12). K jediné vážnější přestřelce dochází 24. března (Russian troops 'overrun Crimea's Feodosia naval base', 2014) s ukrajinskou jednotkou o základnu ve Feodosii, tedy jeden z posledních 189 vojenských postů na Krymu, kde byla vztyčena ruská vlajka – zbytek základů padl takřka bez výstřelu, ukrajinské posádky se Rusům vzdaly nebo se přidaly na jejich stranu.

Pro působení těchto jednotek, kterými nemuseli být výlučně příslušníci specnazu, je charakteristická především jejich expertíza, jež se pojí s povahou celé operace anexe poloostrova. Speciální jednotky se pro ni přitom jeví jako naprosto klíčové, neboť oplývají zkušenostmi jak ze zvláštního výcviku, tak i z nasazení v Gruzii před sedmi lety, jsou spolehlivější než příslušníci pravidelných útvarů, nepochybně jsou schopnější v boji a cvičení pro různé představitelné situace, ve kterých je žádaná větší míra individuality vojáka. Vzhledem k nízkému počtu střetů se lze domnívat, že nasazení vojáci měli zakázáno zahajovat palbu, což nepochybně vyžaduje vysokou disciplínu – ta se prokázala i v jejich převažující schopnosti nekomunikovat s veřejností, ačkoli k prolomení mlčení a prořeknutí příslušnosti k Ruské federaci mělo v některých případech dojít (Ries, 2014). Nasazení elitních útvarů navíc souvisí s hlavní podmínkou pro úspěšnost takové akce, kterou je nejen účinná eliminace vojenských kapacit Ukrajiny, ale také blokáde mezinárodního prostředí, které by se mohlo v případě otevřené agrese rozhodnout reagovat. Z toho důvodu bylo nutné nezanechat žádné nebo alespoň minimální počet důkazů, které by mohly vést k závěru, že za „místní domobranou“ stojí Moskva. Někteří autoři tuto situaci popsali jako stav „hodnověrného popření“ (Vaux, 2014).

V okamžiku, kdy máme určité důkazy o tom, že se ruské speciální jednotky pohybovaly i na území kontinentální Ukrajiny, se lze domýšlet, že mohly mít na svědomí akce podobného charakteru těm na Krymu, a to zejména v raných fázích nepokojů, kdy docházelo k obsazování vládních budov – nutno však podotknout, že pro takové tvrzení neexistují přesvědčivé důkazy. Nasazení ruských jednotek na východě Ukrajiny přitom komplikuje fakt, že na rozdíl od krymského poloostrova se zde nenachází žádná ruská vojenská základna. Manévrovací prostor pro hodnověrné popření se tím proto možná snižuje. Galeotti se v souladu s touto hypotézou domnívá, že speciální jednotky v Donbasu hrají spíše roli instruktorů a koordinátorů (Galeotti, 2014a: 5), kteří mohou obstarávat nábor jednotek, jejich kontakt s ruskými nadřízenými, předávat potřebnou expertízu pro obsluhu některých technologií, případně vykonávat subversivní a demoralizující akce v týlu protivníka.

2.2 Pravidelné jednotky

Při potvrzování přítomnosti ruských pravidelných jednotek se potýkáme s obdobnými problémy, jakým jsme čelili v předchozí kapitole – zatímco v případě anexe Krymu je využití vojenských jednotek potvrzeno prezidentem Putinem¹⁰, v Donbasu se znovu musíme spoléhat na podobné zdroje jako výše. Situaci však o něco usnadňuje nižší disciplína jednotek i rozsáhlé občanské investigativní iniciativy, které se přítomnost ruských vojáků snaží mapovat. I prokázané případy jejich působení, kdy nezvratnými důkazy je často smrt těchto příslušníků, Moskva ale bagatelizuje s tím, že daní vojáci se na ukrajinské území zatoulali omylem (Russian Soldiers Captured, 2014) nebo odjeli bojovat jako dobrovolníci nezávisle na ruském státu (Grove, 2014a). Taková tvrzení

¹⁰ Mělo se pravděpodobně jednat o 810. brigádu námořní pěchoty, 184. brigádu pobřežní obrany nebo 382. brigádu námořní pěchoty, 76. a 7. divizi a 31. brigádu vzdušných sil (McDermott, 2015: 16).

samozřejmě nelze s jistotou popřít a účast v bojích na dobrovolnické bázi je velice pravděpodobná na obou stranách konfliktu, přičemž tito bojovníci se pravděpodobně rekrutují z ultranacionalistických skupin, vojenských veteránů nebo reagují na informační manipulaci. V této kapitole ale v souladu s konceptem uvažujeme pouze o příslušnících pravidelné armády.

Příslušníci ruské armády se na kontinentální Ukrajině velmi pravděpodobně nachází. Domníváme se tak nejen na základě výše uvedeného nepřímého přiznání Moskvy a prohlášení separatistického vedení (Akkoc, 2014), ale nezpochybnitelným důkazem jsou pro nás do Ruska se vracějící padlí vojáci pod kódovým označením *Gruz* (náklad) 200 (Parfitt, 2014; Luhn, 2015). Pro ilustraci je možné využít například databázi *Lost Ivan*, která se snaží shromažďovat informace o zabitých, zajatých nebo spatřených vojácích a žoldácích z Ruska na Ukrajině (Lost Ivan, 2014). Tento projekt v současnosti vede záznam o bezmála pěti stech domnělých vojácích - vzhledem k povaze zdrojů je ovšem nutné posuzovat věrohodnost každého případu zvlášť. Navzdory tomu, že jsme schopní říct, že ruští vojáci se na Ukrajině pohybují, nejsme ale stále schopní říct, jakého počtu mužů se to týká a zda jsou, nebo nejsou vysíláni Moskvou na základě rozkazu. Podezření ale vyvolává například výpověď matky jednoho z mrtvých vojáků, která tvrdí, že jí její syn po telefonu oznámil, že je jeho jednotka vysílána do Doněcku (Luhn, 2015). Podle šéfky Unie matek ruských vojáků Valentiny Mělnikové je vycestování ze země v rámci dovolené pro příslušníky armády komplikované, neboť je potřeba povolení velitele, ministerstva obrany a ruské bezpečnostní služby. Ruské právo podle ní navíc nerozlišuje rozdíl mezi dobrovolníky a žoldáky, přičemž žoldáctví je považováno za zločin trestaný odnětím svobody (Kafanov, 2015). Prezident Putin ale v listopadu 2013 podepsal úpravu zákona týkajícího se ruských občanů bojujících v zahraničí, která v tomto posledním znění zapovídá pouze účast v těch vojenských formacích, které se přičí zájmům Ruské federace (Rusko, 2013). Roger McDermott na základě neoficiálních reportů o padlých ruských vojácích představil seznam dvaceti různých útvarů pravidelných sil, jejichž části se mohou nebo mohly v Donbase pohybovat (2015: 35-36).

Pokud bychom měli věřit tvrzení Alexandra Zacharčenko, současného premiéra samozvané Doněcké lidové republiky, pohybuje se počet pravidelných ruských vojáků na Ukrajině v řádu tisíců (Akkoc, 2014). Představu si rovněž můžeme udělat z týdenních reportů pozorovatelů OBSE z hraničních přechodů Gukovo a Doněck: v posledním týdnu března 2015 mělo na jednu nebo druhou stranu překročit hranici celkem 448 osob „oblečených ve vojenském stylu“, přičemž má stále platit trend, že více lidí na Ukrajinu vstupuje, než ji opouští (Weekly update from the OSCE Observer Mission, 2015). Americká armáda pracuje s předpokladem, že k březnu letošního roku se na Ukrajině nachází asi 12 000 ruských vojáků (Bushuev, 2015), každopádně snahy odhadnout tento počet jsou problematické a mohou se značně lišit (Breedlove's Bellicosity, 2015).

Hodnověrnost představy, že ani část bojujících ruských vojáků není koordinována ze strany Moskvy, poněkud snižují případy výskytu ruských těžkých zbraní a tanků, například a zejména moderního modelu T-72B3, který pravděpodobně vlastní pouze ruská armáda (Ferguson a Jenzen-Jones, 2014: 67). Tanky T-72B3 se měly objevit u hranic

s Ukrajinou pravděpodobně už v březnu 2014 (Dempsey, 2014), přičemž pravděpodobně od konce léta téhož roku se pohybovaly v Donbasu (Ferguson a Jenzen-Jones, 2014: 67; Čech, 2015; dále o výskytu ruské techniky např. McDermott, 2015: 27-33; Found Armor, 2015; Russian Military Assessment Articles, 2015). Výskyt ruské techniky i vojáků současně potvrzují i vysoké zdroje proruských separatistů (Olearchyk, 2014), některé pak hovoří dokonce o přítomnosti ruských generálů a plukovníků, jejichž přítomnost má být „rozhodující“ (Parfitt, 2015) – důvěryhodnost těchto zdrojů se však může lišit. Tomuto tématu se ale podrobněji věnujeme až v kapitole o podpoře místních nepokojů.

Ruský komentátor Nikolaj Mitrochin v souvislosti s domnělým nasazením ruských jednotek identifikoval tři fáze: v první etapě měli mezi separatisty bojovat místní zločinecké gangy, ruské speciální jednotky, nacionalisté a místní lidé, přičemž se jednalo o období, kdy ukrajinská vláda byla prakticky paralyzovaná nedávno proběhnuvší revolucí. V druhé fázi, poté, co Kyjev zahájil svou „protiteroristickou operaci“, se území ovládané separatisty zmenšilo, a podle Mitrochina tak vznikla potřeba posil – Moskva měla v tento okamžik začít pracovat na rekrutování veteránů a dobrovolníků, kteří by stavy rebelů posílili. To se ale začalo jevit jako nedostatečné v okamžiku, kdy ukrajinská armáda začala v druhé půlce léta razantně postupovat a v závěru srpna prakticky obklíčila Doněck i Luhansk, a do bojů se tedy zapojila ruská pravidelná armáda (Mitrochin, 2014). Nutno podotknout, že taková interpretace koresponduje s denním vývojem na bojišti, jak jej zaznamenávají dostupné mapy (Map of the War in Donbass, 2015) a které zřetelně ilustrují nejen nenadálé vzepjetí sil separatistů, ale i z jejich pohledu obtížně vysvětlitelné dobytí Novoazovsku (Map of the War in Donbass, 2015). Podporou jí je třeba i zajetí deseti ruských výsadkářů, kteří se přesně v těchto klíčovích dnech „ztratili při rutinní hraniční patrole a na území Ukrajiny vkročili nedopatřením“ (Russian soldiers captured, 2014). Například zdroje Severoatlantické aliance pak hovoří přímo o přesunech dělostřelectva z ruského území (Gordon, 2014b).

Bylo by ovšem chybou soustředit se pouze na ruské pravidelné jednotky uvnitř ukrajinského území: svou roli nepochybně hrají i brigády viditelně rozmístěné na rusko-ukrajinských hranicích, jejichž počet se v čase i podle různě věrohodných odhadů liší od deseti až po sto tisíc (viz Weber, 2014; Bowen, 2014; Soldatkin, 2014; Thompson, 2014). Kromě toho, že tyto jednotky mohou hrát, a vzhledem k různorodosti padlých ruských vojáků jistě hrají, krycí roli pro bojovníky přecházející přes hranici, touto očividnou demonstrací síly působí rovněž psychologicky: zhmotněná hrozba vševojskové intervence početně a technologicky silnějšího Ruska připomíná Kyjevu, že konflikt v Donbase nemůže eskalovat podle své libosti, a že zde existuje mez, kterou nesmí překročit, nechce-li riskovat otevřený střet s východním sousedem. Právě v reakci na ukrajinskou „protiteroristickou operaci“ tuto pohružku vyslovil ruský ministr zahraničí Sergej Lavrov, podle jehož slov by k takové reakci mohl vést „přímý útok na legitimní zájmy Ruska, jako k tomu došlo například v Jižní Osetii“ (Ostroukh, 2014). Mimoto se objevily satelitní snímky ukazující, že z ruské strany hranic mohlo docházet k ostřelování ukrajinských pozic (Neuman, 2014).

Zatímco tedy klíčové operace pravděpodobně provádí speciální jednotky a většiny bojů se účastní místní obyvatelé nebo dobrovolníci ze zahraničí, roli pravidelných jednotek

spatřujeme především v udržování proruského povstání při životě. Za tímto cílem Moskva postupuje dvojím způsobem: jednak aktivně nebo přímo, tedy nasazováním vojáků do bojů a poskytováním moderní techniky a její obsluhy, a jednak pasivně nebo nepřímo, to je neskrývaným umístěním masivního počtu konvenční síly na ruské straně hranic s Ukrajinou.

2.3 Nepravidelné jednotky

Ačkoli mezi nepravidelné jednotky zapojené do konfliktu v Donbasu či anexe Krymu lze zařadit velké množství aktérů, a to včetně motorkářského gangu Nočních vlků (Kondrašov, 2015) nebo různě velkých soukromých armád a kriminálních skupin, dominantní složkou jsou tzv. Spojené ozbrojené síly Novoruska¹¹ a v této kapitole se budeme věnovat takřka výhradně jim. Toto kvazi vojsko vzniklo částečným sloučením rozmanitých ozbrojených skupin operujících v regionu do nejasné a pravděpodobně i nepřiliš pevně organizované struktury. Zformovalo se v polovině září 2014, kdy byl sepsán protokol o vytvoření jednotného vojska, který by mohl zajišťovat bezpečnost tzv. Doněcké i Luhanské lidové republiky zároveň (DNR i LNR pristupili k sozdaniju Armiji Novorossiji, 2014). Jednalo se ale spíš o pokus o centralizaci velení nad roztržštěnými a někdy i svářícími se bataliony warlordů, které přesto pojí minimálně stejný nepřítel. Tyto skupiny jsou tvořené převážně místními, postupně se ale objevuje i neurčité množství dobrovolníků z ciziny, a to z Ruska, ale i zemí Evropské unie.

Tuto snahu vnést separatistickému boji řád ale můžeme sledovat už dříve: tehdejší samozvaný lidový guvernér doněckého regionu Pavel Gubarev v červnu 2014 prohlašuje, že ozbrojené skupiny, které nepřisáhnou věrnost Doněcké lidové republice, budou odzbrojeny jako kriminální gangy (Vojcy narodnogo opolčeniya, 2014), se kterými Ukrajina má velkou zkušenost (Galeotti, 2014b; Stronski, 2015). V přibližně stejné době ale upevňovaly pořádek v oblasti i další významné skupiny, na jejichž půdoryse později vznikla společná armáda. Mezi ty patřila skupina dobrovolníků patřící pod Gubarevovu Donbaskou lidovou milici, kterou při obsazování vládních budov ve Slavjansku vedl Igor Strelkov, vlastním jménem Girkin (Leonard, 2014). Dokumenty, které zde zanechala při svém ústupu pár týdnů později, dokladují, že došlo k popravě několika příslušníků milic, kteří se dopustili krádeže, rabování nebo únosu (Miller, 2014a). Strelkov tehdy prohlásil, že vedení milic Doněcké lidové republiky nebude tolerovat nekontrolovanou kriminalitu, a bude ji trestat nelítostně a rozhodně (ibidem). O měsíc později postupuje obdobně batalion Vostok Alexandra Chodakovského, který vytlačí z doněckých vládních budov všechny rebely, kteří nebyli členy samozvané vlády Doněcké lidové republiky (Luhn, 2014). Dalšími dvěma významnými doněckými skupinami, které se jaly upevňovat svou pozici, byl batalion Oplot současného premiéra Doněcké lidové republiky a Ruská ortodoxní armáda. V Luhansku se situace upevnila kolem tzv. Spojené armády jihovýchod,

¹¹ Název tohoto útvaru i podřazených milic se v průběhu času mění, a to i podle politické situace: druhá minská dohoda nepřipouští, aby regiony disponovaly armádou, proto se raději používají různé opisy tohoto pojmu. V průběhu sledovaného období se tak lze setkat s názvem Lidové milice, Novoruské milice apod. (viz např. Rus, 2015).

kteřá se rovněž musela vypořádávat s množstvím kriminálních živlů (Pritykin, 2014). Novoruská armáda se ale v některých případech střetává i vnitřně: nejviditelnějším případem se stalo zabití Alexandra „Batmana“ Bednova, které je přičítáno vnitřním složkám Luhanské lidové republiky. Podle oficiální verze měl být Bednov, velitel vlastní jednotky Batman, zabit při zatýkání, k němuž došlo pro podezření z krutého zacházení se zajatci. Podle verze přeživších vojáků Bednovova doprovodu byla jednotka přepadena ze zálohy, pravděpodobně na rozkaz prezidenta LNR Igora Plotnického (Ukraine Live Day 319, 2015).

Skupin operujících v rámci i vně struktur Spojených ozbrojených sil Novoruska je samozřejmě více a není naší ambicí představovat jejich vyčerpávající výčet. Pro cíle textu je totiž důležitější otázka, jaký vliv na rebely Moskva má a jakou hrají v její strategii roli. Míra kontroly Ruska nad separatistickou samosprávou se samozřejmě nedá nijak přesvědčivě změřit a odhady ztěžuje i skrytá povaha postupu, který Kreml volí. Pracovat proto můžeme pouze s náznaky, názory analytiků a vlastními odhady.

V polovině srpna 2014 odstoupil ze svého postu ministra obrany Doněcké lidové republiky Igor Strelkov, vlastním jménem Igor Girkin, v té době již dobře známá osobnost. Strelkov přilákal pozornost hned z několika důvodů: mezi různorodými separatisty vyčníval svým důrazem na křesťanské hodnoty a vojenskou čest, ale především je občanem Ruské federace a podle svých vlastních slov jen krátce před odchodem do Donbasu opustil řady ruské Federální bezpečnostní služby, přičemž Evropskou unií byl označen i za agenta ruské rozvědky (Ukraine crisis: Key players in eastern unrest, 2014; Vaux, 2014). Mimoto má být veteránem z Podněstří, Bosny, dvou čečenských válek a významně se angažoval i při operaci na obsazení Krymu (Prochanov, 2014). Nelze s jistotou říct, proč vlastně opustil pozici ministra obrany, ale mezi různými spekulacemi se v souladu s jeho náznaky jako nejpravděpodobnější zdá varianta, že tento nadšený propagátor myšlenky Novoruska a ruské civilizace, označovaný za reprezentanta výbojné „strany války“ ustoupil tlaku moskevské opatrnější „strany míru“ zesobněné Putinovými blízkými spolupracovníky, proti kterým vystupoval (Fitzpatrick, 2014a). Kreml podle teorie analytičky Catherine Fitzpatrick mohl další podporu lidovým republikám podmínit jeho odchodem (ibidem), což časově vesměs koreluje i s vývojem na bojišti, kde v závěru srpna začaly znovu převažovat separatistické síly, pravděpodobně podpořené ruskými jednotkami.

Kdybychom měli stavět na této interpretaci, pak se lze domnívat, že vliv Moskvy je spíše omezený a nepřímý. Na rozdíl od přísně organizované operace na Krymu se separatistické jednotky chovají podle vlastní logiky, což je dobře znáto třeba na jejich vnitřních svárech, a to ať už se jedná o případ Bednova nebo dlouho vzdorující brigády Prizrak, která nakonec kapitulovala a podřídila se velení LNR (Fitzpatrick, 2015). Přinejmenším za působení Strelkova a Alexandra Borodaje, tehdejšího premiéra DNR a dlouholetého známého Strelkova, se kterým spolupracoval i při obsazování Krymu (Fitzpatrick, 2014b), tedy patrně žádná přímá zodpovědnost neexistovala, a bylo nutné vyvinout nějaký stupeň tlaku. Této míry nezávislosti na Moskvě možná můžeme být svědky i v momentu, kdy došlo nejen k zajištění, ale i dlouhodobému držení pozorovatelů Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě – nedokážeme si představit žádnou

pravděpodobnou variantu, ve které by takový krok mohl být pro Moskvu výhodný. Z linie hlavní strategie se mohou vymykat i bombové útoky, ke kterým dochází po celém území Ukrajiny (Dunnett, 2015), přičemž nejviditelněji v Charkově, který leží nedaleko konfliktní zóny, většina jeho obyvatel se nějakým způsobem ztotožňuje s Ruskem a stal se jedním z prvních měst, kde došlo k pokusům o převzetí moci (Carroll, 2014). V případě těchto teroristických útoků ale nelze věrohodně říct, kdo za nimi stojí – zda se jedná o jednotlivce, příslušníky ozbrojených sil Novoruska nebo dokonce ruské vojáky a zda případně spadá nebo nespadá do strategie Ruska.

Takové a další případy mohou naznačovat, že vedení separatistických republik je dnes ne zcela kontrolované a do jisté míry autenticky ukrajinské v tom smyslu, že se na něm svou účastí nepodílí Kremlu přímo podřízení lidé. To by bylo v souladu s názorem, že konflikt mezi „východní“ a „západní“ Ukrajinou není uměle a účelově vyrobený, nýbrž že etnická štěpící linie v ukrajinské společnosti existuje už od rozpadu Sovětského svazu. Celkem názorně ji lze pozorovat například na výsledcích prezidentských voleb, které přinejmenším od roku 2004 celkem spolehlivě kopírují národnostní rozložení v zemi (Elections in Ukraine, 2014). Raději tedy chápeme obyvatele Donbasu a z nich se rekrutující ozbrojené skupiny jako přítomný prostředek, který Moskva využívá jako páteř pro vedení vlastního konfliktu, neboť právě tyto jednotky se střetávají na frontové linii. Tato „ukrajinizace“ jí přináší přinejmenším dvě výhody, a to úsporu vynaložených prostředků a další podporu „hodnověrného popření“ svého zapojení do konfliktu.

2.4 Ekonomická válka

Ke schopnosti ruské vlády vyvíjet řízený ekonomický nátlak na Ukrajinu přispívají zejména dva faktory: prvním je vysoký vlastnický podíl a vliv státu v klíčových energetických podnicích, v tomto případě především plynářské společnosti Gazprom. Tím druhým je orientace zahraničního obchodu Ukrajiny, velmi závislého na exportech do Ruska, které před vypuknutím války i v jejím průběhu stále platí za zdaleka největšího příjemce vývozu¹². Ukrajinské hospodářství přitom nepatří ke stabilním: od roku 2012 se s výjimkou jediného čtvrtletí nachází v recesi (Ukraine GDP Annual Growth Rate, 2015), což destabilizační snahy ze strany ekonomicky vlivného Ruska pouze usnadňuje. Plyn přitom není jediná energetická komodita, jejímž nedostatkem je Ukrajina ohrožena: konflikt v Donbasu omezuje i těžbu uhlí, na kterém jsou závislé ukrajinské elektrárny – jeho meziroční produkce k červnu 2014 klesla o 22 % (Prentice, 2014).

Obchodní vztahy těchto dvou států tradičně poznamenávají roztržky týkající se dovozu plynu z Ruska, na kterém je Ukrajina silně závislá. Moskva přitom v posledních letech hned několikrát dokázala, že při vyjednávání s Kyjevem je ochotná dodávky plynu přerušit, pokud neakceptuje předložené podmínky¹³. Tato jednání se tradičně vedou

¹² V roce 2013 bylo Rusko příjemcem 24,7 % ukrajinského exportu, přičemž druhé Turecko pouhých 6,1 % (Structure of Ukrainian exports, 2013). V průběhu války tento podíl mírně poklesl, avšak ještě ve třetím čtvrtletí roku 2014 činil stále významných 19% (Adomanis, 2015).

¹³ Prakticky však nelze plynovody uzavřít zcela, neboť skrze ukrajinské území proudí plyn i pro Evropskou unii.

zejména o ceně dováženého plynu a schopnosti Ukrajiny splácet dluh, který vůči Gazpromu kvůli svým ekonomickým potížím má, a který by podle výpočtů plynářské společnosti měl v současnosti činit 2,5 miliardy dolarů (Mazneva, 2015), což je 8 % celkového státního zahraničního dluhu (National Bank of Ukraine, 2015). V kontextu špatné ekonomické situace a přirozeně přetrvávající potřebě zajišťovat pro občany země dodávky plynu má Moskva v souvislosti s energetikou dva konkrétní nástroje, které může využívat a využívá k prosazování své vůle vůči Kyjevu. Těmi je jednak příležitostně vznášený požadavek na splacení dluhu¹⁴ spojený s hrozbou přerušení dodávek a jednak manipulace s cenou plynu.

Neschopnosti Kyjeva platit za dovážený plyn bylo využito naposledy v červnu loňského roku, kdy Moskva na téměř pět měsíců přerušila jeho dodávky (Ukraine crisis: Russia halts gas supplies to Ukraine, 2014), což se projevilo jako velice vážná hrozba s ohledem na nadcházející zimní období, na jehož pokrytí Ukrajina neměla dostatek zásob (Russia cuts off gas to Ukraine, 2014). Manipulace s cenou plynu, neodrážející tržní situaci, je pak v rusko-ukrajinských vztazích často vídaným jevem. Ve zkoumaném období se cena proměnila celkem čtyřikrát: měsíc po svržení prezidenta Janukovyče částka vzrostla nejprve z 268,5 dolarů za 1000 kubických metrů na 385,5 dolarů, přičemž rozdíl činí zrušení slevy, kterou původně Kyjev dostal po odložení podpisu asociační dohody s Evropskou unií v roce 2013 (Russia offers Ukraine major economic assistance, 2014). Jen dva dny nato se však cena změnila znovu, kdy Rusko vzhledem k proběhnuvší anexi Krymu prohlásilo za neplatnou slevu 100 dolarů, kterou Kyjev získal výměnou za prodloužení pronájmu sevastopolské námořní základny (Harding, 2010), tudíž cena stoupla na 485 dolarů za 1000 kubických metrů. K posledním dvěma změnám pak došlo po jednáních zprostředkovaných Evropskou unií, která reagovala na zmíněné pozastavení dodávek plynu: ve výsledku se Ukrajina zavázala ke splacení dluhu v předepsaných částkách, platbám předem a ceně 378 dolarů do konce roku 2014 a 365 dolarů od ledna do konce března roku 2015 (European Commission, 2014), kdy má dojít k další dohodě. Součástí dohody bylo i zrušení dosavadního závazku platit paušální částku za množství 40 000 kubických metrů plynu bez ohledu na reálně spotřebované množství.

Druhým způsobem, kterým Rusko na Ukrajinu vyvíjí ekonomický tlak, jsou omezující netarifní opatření, která Moskva v minulých letech využívala například v obchodu s Gruzií, Estonskem, ale i Ukrajinou před vypuknutím současné krize. Ve sledovaném období se jedná především o omezování dovozu potravin, které zejména v posledních letech patří k jedné z hlavních skupin artiklů, které Ukrajina vyváží (Products exported by Ukraine, 2012). Konkrétně se jedná o omezení dovozu ukrajinského mléka a mléčných výrobků, margarínu, brambor, sladkostí, piva nebo soli – tato omezení jsou přitom vždy odůvodněna závažnými nedostatky na dováženém zboží. Mimo otázku exportu dochází v srpnu 2014 k vyhlášení zákazu využívání ruského vzdušného prostoru ukrajinskými aerolinkami, což už lze klasifikovat jako regulérní ekonomická sankce.

¹⁴ Na jehož splacení má Moskva samozřejmě právo. To ovšem neznamená, že jej nemůže využívat jako politický nástroj: v červnu 2014 se Rusko například rozhodlo odpustit 90 % severokorejského 11 miliardového dluhu (Russia Forgives North Korean Debt, 2014).

V důsledku této „obchodní války“ a zcela nepochybně i vlivem probíhajícího konfliktu v Donbasu tak dochází k meziročnímu propadu objemu exportu do Ruska o celých 40 % a celkovému poklesu vývozu o 21 % (Ukraine's Foreign Trade in Goods, 2015). Tento vývoj dále zhoršuje již naznačený závažný stav národního hospodářství, kdy se reálné HDP v posledním kvartále roku 2014 snížilo o 14,80 % (Ukraine GDP Annual Growth Rate, 2015), a zemi od bankrotu prakticky dělí jen půjčky Mezinárodního měnového fondu. K tomuto tristnímu stavu přispívají i jiné faktory: souběžná povinnost provádět politicky nákladné reformy, kterými jsou podmíněny záchranné balíčky zahraničních věřitelů, a nutnost financovat probíhající konflikt. Postup Ruska tak cíleně vede k dalšímu ekonomickému oslabování a destabilizaci země, která v politicky obtížném období musí zároveň hledat nová odbytiště pro svůj vývoz a alternativní dodavatele plynu, aby zajistila prostředky pro rozpočet a fungování státu. Takový tlak se postupně může přeměnit až v pád současné politické garnitury.

2.5 Kybernetická válka

Při analýze možného kybernetického postupu Ruska proti Ukrajině ve sledovaném období narážíme na dvě zásadní překážky. První z nich je povaha kybernetických útoků, která vyplývá z jejich účelu: pokud je jejich záměrem cíl poškodit, pak v tomto ohledu nepředstavují pro analýzu problém. Ovšem jsou-li vedeny za cílem vniknout do systému a z něj například čerpat data nebo v něm setrvávat pro pozdější využití, pak jsme z logiky věci schopni sledovat až na výjimky pouze neúspěšné pokusy. Odhalení útoku totiž znehodnocuje získaná data či nabytou strategickou pozici, pakliže již nestihlo dojít k jejímu využití.

Druhým bodem je naše velmi omezená schopnost přesvědčivě přisoudit kybernetické útoky kterémukoli aktérovi, v tomto případě ruské vládě, což vyplývá z anonymní povahy kybernetického prostředí a vysoké sofistikovanosti používaných technologií. Na základě precedentů je v mezinárodním veřejném právu vláda považována za zodpovědnou za činy soukromých aktérů, tedy přeneseně i hackerů, pokud:

- a) jsou k takovému jednání zmocnění právem,
- b) jednají na základě instrukcí či nařízení státu nebo pod jeho dohledem,
- c) je jejich jednání uznáno či přijato státem za své vlastní (Boulet, 2015).

Ve sledovaném období nedošlo k naplnění ani jedné z těchto podmínek a dosud sesbírané stopy jen velmi nepřímě implikují původce instrukcí, a proto je problematické označit ruskou vládu zodpovědnou za jakýkoli proběhnuvší kybernetický útok. Z obou z těchto výše uvedených důvodů je naše analýza velmi limitovaná, přesto se ale pokusíme jednotlivé typy případů rozebrat.

Rozšířeným způsobem útoků, který zaznamenáváme i na Ukrajině, je technika DDoS¹⁵, která spočívá v zahlcení serveru uměle vytvářeným síťovým provozem generovaným skupinou infikovaných počítačů (tzv. botnet), na jehož pokrytí nemá hardware dostatečnou kapacitu. Jeho selhávání se pak navenek projevuje například pomalou reakcí

¹⁵ Distributed Denial of Service, tedy zmnožená verze techniky DoS,

webových stránek na požadavky uživatele nebo jejich úplnou nedostupností. Tyto útoky tedy nejsou nijak skrývané a neumožňují útočníkovi proniknout do systému, pouze jej dočasně znepřístupnit jeho uživatelům. Vzhledem k tomu, že celý útok se odvíjí spíše od kvantity než kvality, související s nutností shromáždění dostatečně velkého botnetu, nelze jej v jeho základní podobě považovat za nijak zvlášť sofistikovaný. Tato výměna různých podob DoS útoků probíhá jak ze strany Ruska, tak Ukrajiny, a asi nejvýznamnějším případem se stalo zahlcení webových stránek ukrajinské Národní bezpečnostní a obranné rady (Weedon a Galante, 2014). Ve srovnání s podobnými útoky na Gruzii nebo Estonsko jsou ale incidenty na Ukrajině bezvýznamné (Hsu, 2014). Vzhledem k tomu, že Rusko pravděpodobně disponuje mnohem sofistikovanějšími technologiemi, v souladu s názory expertů se domníváme, že se jedná spíše o činnost hacktivistů nebo patriotistických hackerů, kteří nemají žádné vazby na Kreml (West accuses Russia of cyber-warfare, 2014; Hsu, 2014).

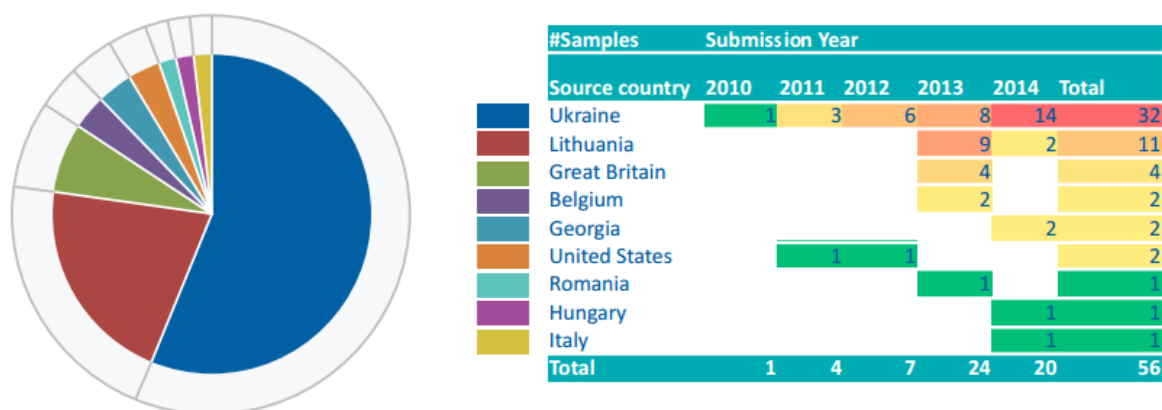
Snažení těchto hacktivistických a patriotistických skupin ilustruje například CyberBerkut, který svou činnost zahájil po svržení prezidenta Janukovyče a následném rozpuštění diskreditovaných policejních složek Berkut. CyberBerkut má údajně stát za útokem na elektronický sčítací systém připravený pro ukrajinské prezidentské volby, který se ovšem podařilo včas odhalit a škody napravit ('Cyber-attack' cripples Ukraine's electronic election system, 2014). Kromě hackování různě významných ukrajinských sítí, ze kterých pak CyberBerkut zveřejňuje citlivé materiály (CyberBerkut, 2015), si skupina přičítá například útok na německé vládní weby (Martin a Kirschbaum, 2015). Podobné incidenty se spíše nižší důležitosti provázejí celý konflikt, a vesměs působí jako útoky, které mají ovlivnit náladu ve společnosti než vážně poškodit protivníka. Další takový je třeba kybernetický útok na účet vůdce Pravého sektoru Dmitrije Jaroše, jehož jménem útočníci vyvěsili na sociálních sítích žádost o podporu někdejšího čečenského separatistického vůdce Doku Umarova (Giles, 2014), nebo *deface*¹⁶ útok na webové stránky promoskevské televizní stanice Russia Today (O'Neill, 2014).

Možná nejvýznamnější útoky se odehrály prostřednictvím nástroje Snake¹⁷, který slouží ke skryté infiltraci do sítě počítačů, ze kterých poté dokáže krást data. Program je považován za vysoce sofistikovaný, se schopností dostat se i do počítačů, které nejsou připojeny k internetu, a pružně reagovat díky možnosti útočníků infikovaný systém ovládat na dálku (BAE Systems, 2014: 26). Podle odborníků za vývojem a následným udržováním tohoto nástroje, který je spíše než k jednorázovým útokům určený k dlouhodobé a hluboké penetraci počítačových sítí, musí stát objemné investice, a naznačují, že by skupinu mohl financovat stát (Jones, 2014a). Analytici BAE Systems, kteří s objevem tohoto nástroje přišli, při rozboru jeho kódu zjistili, že byl z převážné části psán ve všedních dnech a pracovních hodinách, které odpovídají moskevskému časovému pásmu (BAE Systems, 2014: 6), což lze v kombinaci s výše zmíněným předpokladem přeložit jako náznak zapojení ruské vlády, i když tento závěr nelze považovat za průkazný.

¹⁶ Útok, který spočívá v umístění vlastního obsahu (většinou vzkazu) na dané webové stránky.

¹⁷ Někde jako Ouroboros nebo Uroburos.

Snake se podle zjištění BAE Systems měl využívat pravděpodobně od roku 2005, a to nejen na Ukrajině, kde bylo jeho stop nalezeno nejvíce, ale i v Litvě, Velké Británii, Belgii, Gruzii nebo Spojených státech. Z počtu nalezených výskytů v ukrajinských počítačových sítích je jasně patrný téměř dvounásobný nárůst v roce 2014, ačkoli autoři analýzy upozorňují, že odhalený počet může být jen „vrcholkem ledovce“ (ibidem), a tedy se může lišit i poměr. Ačkoli cíle nejsou blíže specifikovány, mají mezi nimi být servery provozované ukrajinskou vládou včetně počítačů kanceláře premiéra (Jones, 2014a), a systémově důležitými organizacemi (Jones, 2014b).

Obr. 2: Odhalené případy výskytu Snake podle roků (BAE Systems, 2014. 6)

Za druhou skupinou významných útoků má stát skupina využívající nástroj BlackEnergy. Vzhledem k tomu, že tento program má být mezi východoevropskými zločineckými skupinami využíván poměrně široce a dokonce došlo k jeho využití i ve válce v Gruzii v roce 2008 (Gilbert, 2014; F-Secure, 2014: 2), zajímají nás spíše oběti útoků: těmi mají být sítě spojené s ukrajinskými drahami, kde se útočníci mohli kromě sběru informací snažit odklonit provoz, a s vládní infrastrukturou v Dněpropetrovsku (F-Secure, 2014: 4), tedy regionu sousedícím s Donbasem. Podle Seana Sullivana ze společnosti F-Secure nelze určit, kdo mohl za útoky stát. Jednat se mohlo o aktéry od soukromých osob jednajících samostatně, přes kontraktory až po zpravodajské služby – domnívá se ale, že se pravděpodobně jednalo o patriotistické hackery (Gilbert, 2014). F-Secure ve své analýze jako původce útoků jmenuje ruský kybergang Quedagh (F-Secure, 2014: 2), nicméně analýza společnosti iSIGHT toto tvrzení zpochybnila s tím, že se F-Secure ve skutečnosti podařilo zachytit pouze zlomek činnosti skupiny (Ward, 2014). Ta má fungovat už od roku 2009 a iSIGHT ji pojmenovává jako SandWorm, což má souviset s opakujícími se znaky v kódech, které odkazují na dílo Franka Herberta *Duna*. Tato společnost se dále domnívá, že na ruský původ a možné zapojení státu do souvisejících kybernetických útoků poukazují dva znaky, a to jednak některé části kódu psané v ruském jazyce a jednak podoba návnad, které SandWorm využil při phishingu¹⁸: těmi mají být například informace o „proruských teroristech“, tedy data potenciálně zajímavější

¹⁸ Phishing je podvodný způsob, jak nalákat oběť na otevření nebo spuštění určitého obsahu, obvykle se maskujícího za oficiální.

„protivníky“ Moskvy (Zetter, 2014). iSIGHT dále podotýká, že skladba obětí, mezi kterými mají být kromě ukrajinských vládních organizací také servery NATO nebo některé západoevropské vlády, je konzistentní s cíli ruských zpravodajských služeb (West accuses Russia of cyber-warfare, 2014).

Prostor pro potenciální působení hackerů a zpravodajských služeb poskytuje původně ruský sledovací systém SORM, který umožňuje sledovat telefonní i internetovou komunikaci. Vybudování jeho obdoby totiž v roce 2011 schválila i ukrajinská bezpečnostní služba SBU (The Russia-Ukraine Cyber Front Takes Shape, 2014). Jako rizikový se jeví fakt, že na tvorbě ukrajinské verze systému se podílely ruské firmy – podle názorů expertů přesto nelze říct, do jaké míry a zda má Rusko do ukrajinského SORM přístup (Tucker, 2014; The Russia-Ukraine Cyber Front Takes Shape, 2014). Podle analytika Scotta Dennellyho by s tím ale mohly souviset zablokované mobilní telefony ukrajinských poslanců z počátku března 2014. Tento incident ale šéf SBU přisoudil manipulacím s telekomunikačními zařízeními na Krymu (Mathew, 2014). K zásahům do těchto zařízení i k přetínání kabeláže na Krymu při jeho obsazování skutečně ve velké míře docházelo (Harris, 2014), vzhledem ke zvolené definici ale tyto útoky nepovažujeme za kybernetické. Druhým rizikovým faktorem je ruská telekomunikační firma MTS, která je s 22,4 miliony uživatelů druhým největším mobilním operátorem na Ukrajině (MacSwan, 2014).

Nelze tedy jednoznačně říct, že by Rusko proti Ukrajině vedlo kybernetickou válku. DDoS i *deface* útoky jsou ve vyskytujícím se počtu spíše nepříjemností než reálnou hrozbou, a navíc velice pravděpodobně nejsou ani páchané s účastí ruského státu. Ten totiž nepochybně oplývá nesrovnatelně sofistikovanějším kybernetickým arsenálem, ačkoli o něm nejsme schopni nic říct, vzhledem k tomu že ještě nebylo zaznamenáno jeho použití. Problematictější je posoudit případ několik let trvajících útoků pomocí Snake a činnost skupiny SandWorm. Pravděpodobně se jedná o ziskem motivované nestátní kriminální skupiny, které nejsou v postsovětském prostoru nevídaným jevem. Avšak vzhledem k tomu, že ve skladbě jejich obětí se objevují i ryze politické cíle, lze uvažovat o variantě, kdy by tyto skupiny, nebo část jejich služeb, byly najaty vládou – a to ať už ve smyslu klasického outsourcingu personálních zdrojů, které Kremlu mohou chybět, nebo pro podpoření pozice „hodnověrného popření“, který jsme rozebírali v předchozích kapitolách. Jedná se nicméně pouze o spekulaci, kterou nedokážeme podpořit žádnými důkazy.

Experti se domnívají, že se Rusko záměrně straní použití kybernetických zbraní, které by dle jejich odhadů dokázaly ochromit ukrajinské vojenské velení, finanční a energetické systémy a dokonce i vzdušný prostor, neboť by tím mohlo vytvořit nebezpečný precedent (Limnell, 2014). Dalším důvodem vedoucím k tomu, že nejsme svědky otevřeného kybernetického útoku na Ukrajinu, může být i to, že Rusko možná raději využívá těchto nástrojů ke skrytému zisku informací než k ničivé agresi, která by mohla vyprovokovat odvetu konvenčními zbraněmi (Pangburn, 2014). Je však nutné znovu zdůraznit, že pro posuzování kybernetické výměny mezi Ruskem a Ukrajinou máme k dispozici převážně jen ty případy, u kterých fakticky došlo k selhání.

2.6 Informační válka a propaganda

Jak už bylo předesláno v úvodu textu, rusko-ukrajinská válka je charakteristická mimo jiné tím, že jsou zde přítomny přinejmenším dva vzájemně si velmi výrazně odporující a diametrálně odlišné narativy nebo popisy reality. Zatímco v jednom se objevují výrazy jako „ruští teroristé“, „invaze“ apod., druhý pak hovoří o „banderovcích“, „fašistické vládě“ nebo „genocidě obyvatelstva“. Tyto protichůdné diskursy tvoří zápolící strany informační války, které jsou zejména v dnešních konfliktech zřejmě neodmyslitelné. Tento popis vykresluje demonstrace na „Euromajdanu“ jako jednu z postsovětských barevných revolucí, která do Kyjeva vynesla nelegitimní a protiruskou vládu, před kterou Moskva musela začít bránit své zájmy a chránit rusky mluvící obyvatelstvo (McDermott, 2015: 6). V obrysech tohoto popisu se pak drží veškeré další výklady dění, a to například včetně sestřelení civilního letu MH17 nad Donbasem.

Novodobá ruská propaganda se liší od té sovětské, domnívají se zahraniční i čeští komentátoři a analytici (Pomerantsev a Weiss, 2014: 16; Kochis, 2014; Drtinová, 2015; Šlerka, 2015). Tato nová podoba údajně nemá mít za cíl člověka přesvědčit, nýbrž primárně ho znejistit o tom, co je pravda a komu lze důvěřovat. Kreml k tomuto účelu podle Pomerantseva a Weisse využívá dvou hlavních kanálů: jednak sociální sítě, které představují jednoduchý a levný způsob, jak virálně šířit informace, a jednak státem financovanou televizi RT, dříve známou jako Russia Today. Tito dva autoři se domnívají, že „spíše než informovat nebo přesvědčovat obecnost o ‚ruském úhlu vidění‘ [...] se záměrem RT zdá být matení, rozšiřování takových forem diskursu, který zabíjí možnost debaty a na realitě postavené politiky, a zneužívání ideálu svobody informací za cílem šíření dezinformace“ (Pomerantsev a Weiss, 2014: 16).

Pro ilustraci této teze, se kterou se na základě vlastních zkušeností s těmito kanály ztotožňujeme, jsme se rozhodli ve velice zjednodušené podobě nastítnit, jakým způsobem RT mediálně pokrývá události ve srovnání se dvěma dalšími internetovými listy. Pro tuto roli jsme zvolili dvě státní média, a to britské BBC, jako zástupce „Západu“, a čínské Xinhua, neboť Čína nepatří k zemím, u nichž by panovalo podezření, že by měly stranit některé za stran konfliktu. U těchto dvou deníků budeme stejně jako u RT sledovat informování o třech událostech, které považujeme pro ukrajinskou krizi ve sledovaném období za klíčové. Jedná se o a) hlasování o zbavení funkce prezidenta Viktora Janukovyče, b) zvolení Petra Porošenka prezidentem Ukrajiny a c) sestřelení civilního letu MH17 nad Donbasem. V úvahu přitom budou vzaty jen zprávy vydané bezprostředně po těchto událostech. Pro toto srovnání nevyužíváme žádnou metodu - jedná se jen o ilustrativní porovnání, které nemá a ani nemůže mít žádnou ambici v ohledu empirické průkaznosti, neboť zmapování potenciální mediální manipulace ze strany RT by si pochopitelně žádalo práci mnohem většího rozsahu.

a) Viktor Janukovyč	
BBC	-Ukrajinský parlament odhlasoval zbavení V. J. prezidentského úřadu a uspořádání předčasných voleb; návrh byl schválen 328 hlasy, to je ústavní většinou, a má tedy zavazující a okamžitý účinek; -k hlasování došlo poté, co policie přestala strážit prezidentské budovy a nechala protestující vstoupit;

	-V. J. řekl: že se jedná o „převrat“ (uvozovky v původním textu) a přirovnal jej k nástupu moci nacistů v meziválečném Německu; že je „zákonně zvoleným prezidentem“ a hlasování bylo nelegitimní, protože někteří poslanci byli „biti a zavražďováni“; že poslanci, kteří opustili Stranu regionů, jsou „zrádci“; -Kyjev nyní ovládá opozice; dohoda uzavřená mezi demonstranty a V. J. nedokázala ukončit protesty, podle ruského ministra zahraničí Lavrova na tom nesou vinu opoziční síly; -V. J. odcestoval do Charkova. (Ukrainian MPs vote to oust President Yanukovich, 2014)
Xinhua	-Ukrajinský parlament odhlasoval zbavení V. J. prezidentského úřadu a uspořádání předčasných voleb den poté, co V. J. ustoupil svým oponentům v rámci dohody, která má ukončit tříměsíční krizi; -V. J. akci odsoudil jako převrat a přirovnal k nástupu moci nacistů v meziválečném Německu; -Rozhodnutí přišlo krátce poté, co V. J. oznámil, že nepřijme žádné rozhodnutí parlamentu, neboť se opoziční lídři chovají jako „gangsteři, kteří terorizují ukrajinský lid“. (Chengyang, 2014)
RT	-Ukrajinský parlament odhlasoval obrání V. Janukovyče o jeho pravomoci využívaje jeho nepřítomnosti v hlavním městě; návrh byl schválen 328 hlasy, ale někteří poslanci se později vyjádřili, že hlasovali pouze o konání předčasných voleb; -V. J. říká, že se jedná o převrat a události přirovnal k nástupu moci nacistů v meziválečném Německu; -v Kyjevě dále vládne chaos; -Prezidentská rezidence je opuštěná a nestřežená, to umožnilo vzbouřencům vniknout a hrát uvnitř improvizovaný golf; -v Charkově se konal masivní sjezd východoukrajinských politických lídrů, podle jejich rezoluce rozhodnutí parlamentu zpochybňuje jeho legitimitu a legalitu a přijímají na sebe zodpovědnost dodržování ústavního pořádku apod., dokud nebude znovu nastolen řád. (Ukrainian parliament votes to strip Yanukovich of powers, 2014)
b) Petro Porošenko	
BBC	-Ukrajinský magnát P. P., známý jako „čokoládový král“ (dále jako byznysmen, miliardář, majitel společnosti Roshen, televizní stanice a několika továren), oznámil vítězství ve volbách; -P. P. slíbil navázat bližší vztahy s EU a navrátit mír do východních regionů, kde proruští separatisté vážně narušili volby – v Doněcku nebyla otevřena jediná volební místnost a v regionu operovalo jen 7 ze 12 volebních komisí; -P. P. oznámil, že nikdy neuzná ruskou „okupaci Krymu“, anektovaný Moskvou; -je naděje, že tyto volby sjednotí Ukrajinu; prezident Putin oznámil, že bude výsledek voleb respektovat. (Petro Poroshenko claims Ukraine presidency, 2014)
Xinhua	-Vítězem je s pohodlným náskokem nezávislý politik, bohatý podnikatel a „čokoládový král“ P. P.; -P. P. po volbách představil rozsáhlý plán na vyřešení probíhající krize v zemi, zahrnující opatření k ukončení násilí a harmonizaci vztahů s Ruskem, dále slíbil navrácení Krymu; -prezidentské volby se konaly tři měsíce poté, co bývalý prezident V. J. uprchl do Ruska; -napětí vzrůstá na východě země, kde se aktivisté snaží dosáhnout nezávislosti po absorpci Krymu Ruskem. (Peng, 2014)
RT	-Ukrajinský magnát P. P. vítězí ve volbách; P. P. je nejbohatší Ukrajinec, čokoládový král, neoficiálně ovládá ukrajinský Channel 5; -jedna z věcí, proti které účastníci Euromajdanu protestovali, bylo přílišné zapojení oligarchů do politiky, nyní se další oligarcha stane lídrem země; -P. P. dříve působil dojmem, že je připravený se kvůli politickému vítězství vzdát svého bohatství; -P. P. prohlásil, že jeho zvolení je rozhodnutím celé Ukrajiny a poděkoval tisícům obyvatel Krymu a Donbasu za účast ve volbách, není ale jasné, nakolik se tento odhad shoduje s realitou vzhledem k účinnému narušení nebo bojkotu voleb na východu Ukrajiny, kde se konala protestní shromáždění; pár stovek obyvatel Krymu se voleb účastnilo poté, co byli autobusy transportováni k nejbližším volebním urnám ve městě na hranicích s ruským regionem; -P. P. slíbil sjednocený a unitární, nikoli federativní stát, jeho první kroky mají vést k ukončení války, chaosu a přinesení míru jednotné a svobodné Ukrajině; dříve oznámil, že neuzná výsledky krymského referenda, ve kterém většina obyvatel hlasovala pro připojení k Rusku, ani referenda ve východních oblastech Ukrajiny -volby jsou podle centrální volební komise platné, a to i navzdory tomu, že v některých regionech nebylo možné volit, konkrétně v 23 městech a 6 okresech, a v neděli fungovalo jen 426 z 2430 volebních stanic, neboť nedávný zákon ruší minimální nutnou účast v jednotlivých regionech (a umožňuje tak platnost

	voleb i přes jejich neúčast); podle volebních úředníků i mezinárodních pozorovatelů volby proběhly bez vážnějších porušení pravidel, na internetu se ale objevují videa a fotografie, která ukazují opak; -Navzdory slíbenému přerušení kyjevské protiteroristické operace došlo ve volební dny k několika ozbrojeným střetům, ve kterých se účastnili ukrajinští vojáci. (Ukrainian oligarch Poroshenko leading pres race, 2014)
c) Let MH17	
BBC	-Tryskové letadlo nesoucí 295 lidí havarovalo na východní Ukrajině; není jasné, co bylo příčinou, ale obě strany se navzájem obviňují ze sestřelení; američtí a ukrajinští představitelé věří, že letadlo bylo sestřeleno; P. Porošenko událost prohlásil za „akt terorismu“, ukrajinský min. zahr. Klimkin oznámil, že má k dispozici odposlechnutou konverzaci, která dokazuje, že tryskáč byl sestřelen separatisty; -pokud se ukáže, že let MH17 byl sestřelen separatisty za použití ruských zbraní, může to významně ovlivnit celou debatu o ukrajinské krizi; -Putin Kyjev obvinil z obnovení vojenských operací a domnívá se, že odpovědnost nese ta země, o jejíž vzdušný prostor se jedná; separatistický vůdce A. Borodaj ze sestřelení obvinil Kyjev; -ukrajinské ministerstvo obrany prohlásilo, že v oblasti v době havárie nepůsobily žádné stíhačky, ani nebyly proti rebelům používány žádné protivzdušné systémy; -podle šéfa ruské Unie kontrolorů vzdušné dopravy bylo k sestřelení potřeba velmi vážných zbraní a „jednalo se buď o chybu, nebo teroristický čin“; Ukrajina obvinila Rusko z dodávání pokročilých raketových střel separatistům. (Malaysia jet crashes, 2014)
Xinhua	-Boeing s 295 osobami havaroval na Ukrajině; strany konfliktu se navzájem obviňují z podílu viny, Kyjev tvrdí, že letadlo sestřelily separatistické milice systémem BUK; představitel Doněcké lidové republiky ale vyloučil, že by měli k dispozici takto pokročilé vybavení a že černé skříňky předá k vyšetřování Moskvě; -k sestřelení boeingu došlo týž den, kdy doněčtí separatisté oznámili sestřelení dvou ukrajinských armádních letounů, z čehož Kyjev obvinil Rusko; -místní milice zastavily reportéra Xinhua asi 5 km od místa dopadu s požadavkem předložení potvrzení povolení vstupu do oblasti dopadu; -prezident P. Porošenko vyjádřil domněnku, že letadlo mohlo být sestřeleno, ale že ukrajinská armáda s tím nemá nic co dočinění; -kancelář ukrajinského generálního prokurátora oznámila, že vyšetřovatelům byl ze strany Doněcké lidové republiky odepřen přístup na místo havárie. (Xuequan, 2014)
RT	-Boeing s 290 lidmi havaroval na Ukrajině, obě strany konfliktu popírají zapojení; -Představitelé Doněcké lidové republiky říkají, že k sestřelení letadla jednoduše nemají dostatečné vybavení a označili incident za „provokaci ukrajinské armády“; -P. Porošenko nevyloučil, že letadlo bylo sestřeleno, a zdůraznil, že ukrajinská armáda neprovádí žádná operace, které by cílily na vzdušný prostor; -A. Gerašenko z ukrajinské ministerstva vnitra prohlásil, že letadlo bylo sestřeleno systémem BUK; ruské ministerstvo obrany potvrdilo, že podle jeho informací Ukrajina v doněckém regionu umístila několik systémů BUK; -podle ruských zdrojů tři dny před havárií ukrajinská Národní bezpečnost a obranná rada uzavřela vzdušný prostor nad Ukrajinou kvůli tzv. „protiteroristické operaci“; podle představitele Doněcké lidové republiky bylo zničeno veškeré nutné vybavení pro dozor nad vzdušným provozem a navigaci a není jasné, co letadlo v prostoru dělalo, nicméně že podpora všem letům je vysílána z Kyjeva; -podle experta na aviatiku byl let MH17 nejpravděpodobněji sestřelen ne kvalifikovanou ukrajinskou armádou (Malaysian airliner crashes, 2014).

Tabulka 1: Ilustrace pokrytí klíčových událostí servery BBC, Xinhua a RT (zdroje v textu).

V nastíněných člancích tedy určitý posun v interpretacích přítomný je. Zatímco Xinhua vesměs shrnuje dostupná fakta a málokdy nabízí jejich vysvětlení, v případě BBC i RT se tato chybějící složka přinejmenším částečně nachází. BBC se snaží poskytovat prostor oběma stranám, ačkoli samozřejmě využívá úsudků „západních“ analytiků, a v ohledu názorové části se drží spíše stejné popisné linie jako Xinhua. U článků RT jasně převládá ruská interpretace reality a proruské argumenty, navíc se zde objevují pro tezi

Pomerantseva a Weisse podstatné informace a pojmy, které ani jeden ze zbývajících serverů nezařadil: například že někteří poslanci v případě V. Janukovyče nevěděli, o čem hlasují, že P. Porošenko patří do skupiny lidí, proti kterým se vedly protesty na Euromajdanu, nebo že ukrajinská armáda v Donbasu rozmístila několik systémů BUK a pravděpodobně let MH17 sestřelila.

Kromě RT na internetu působí množství dalších zpravodajských serverů, které postupují velmi podobným způsobem – jmenovitě se jedná například o mnohojazyčný Sputnik nebo Novorossiya Today. Vedle internetových deníků ale stojí i zmíněné sociální sítě, které se staly důležitou platformou, neboť umožňují velice snadné a nenákladné šíření informací a argumentů přímo až k jednotlivým diskutérům. K zasévání nejistoty má Kreml využívat „armády *trollů*¹⁹“, tedy placených bloggerů a diskutérů, kteří zahlcují vlákna diskusních fór. To vyplývá z a) výpovědi bývalých „trollů“ (Volchek a Sindelar, 2015; Walker, 2015), b) pátrání jiných autorů v blogerském prostoru, které odhaluje například množství petrohradských blogů založených v roce 2013, které kromě příspěvků o tom, „jak si dělat doma pedikúru“ nebo „jak péct jemné a nadýchané sušenky“ obsahují i politicky zaměřené články, které kopírují základy ruského konspiračního diskursu (Chačatryan, 2015), nebo c) údajně uniklých dokumentů, které struktury této „armády“ dokumentují (Seddon, 2014; Paganini, 2014).

Dezinformaci proudící z Ruska se snaží mapovat a uvádět na pravou míru několik organizací nebo iniciativ. Seznam deseti nepravd Vladimíra Putina i s vysvětlujícím komentářem například loni zveřejnila kancelář mluvčího amerického ministerstva zahraničí (U. S. Department of State, 2014), systematicky se vyvracení smyšlenek věnuje třeba iniciativa kyjevských studentů žurnalistiky StopFake.org (2015). Přehlednou ilustrací falešných zpráv, často zejména fotografií vytržených z kontextu, je i narůstající seznam portálu Examiner, jehož seznam „nejlepších lží o Ukrajině“ nyní dosahuje čísla 120 (Davis, 2015).

Britský analytik Keir Giles ve svém rozboru ruské informační války dochází k podobným závěrům jako dvojice autorů citovaných v úvodu této kapitoly. Ruská dezinformační kampaň „zasévá zmatek a pochyby, rozmazává pravdu houštím lží“ (Giles, 2015: 4). Prostor pro tuto činnost jí dle Gilese poskytuje jednak situace na domácí scéně, kde zejména v posledních letech lze obtížně hovořit o plné svobodě médií, i na scéně mezinárodní, kdy „důraz na vyváženost v mnoha západních médiích zajistil, že ruské narativy byly opakovány americkými a evropskými publiky, a to nehledě na to, jak zjevně podvodné byly“ (ibidem: 4).

Celé toto informační tažení plně zapadá do konceptu hodnověrného popření, kterému jsme se věnovali už v předešlých kapitolách. Složky „hybridní války“ mohou fungovat jen tak dlouho, dokud není zcela zjevné, že jsou skutečně využívány. Tedy dokud občané národa, proti kterému jsou mířeny, nebo jeho spojenců, sami pochybují o tom, že proti nim vůbec nějak kampaň probíhá. Do takové informační války přitom nespádají pouze záměrně vypouštěné falešné informace, ale třeba i využití neoznačených jednotek, které

¹⁹ Označení pro účastníky internetových diskusí, jejichž cílem je provokovat ostatní diskutéry nebo svými příspěvky diskusi jinak narušovat.

lze zařadit pod starý sovětský koncept *maskirovky* (Keating, 1981), a odepírání přístupu vyšetřovatelům a pozorovatelům OBSE na místa, která považují pro svou práci za důležitá. Tato informační nejistota navíc může navíc podlamovat důvěru občanů ve své vlády: ti pak mohou zpochybňovat její rozhodnutí, vyvíjet tlak a tím politické představitele v extrémním případě paralyzovat v účinné reakci na vzniknuvší krizi.

2.7 Podpora místních nepokojů

Nařčení Ruska z podpory ukrajinských separatistů se pohybují zejména v rétorické rovině. Často a prakticky po celou dobu trvání rusko-ukrajinské války se setkáváme s obviněními Moskvy z toho, že separatistům dodává zbraně, financuje je nebo cvičí. Tato tvrzení jsou v lepším případě postavena na nezveřejněných informacích od národních tajných služeb (např. Weinberg, 2014), v horším případě odráží určité povědomí či podezření (např. EU Statement on Russia's Ongoing Aggression, 2015). Tímto nechceme zlehčit zapojení Moskvy do konfliktu v Donbase, nýbrž připomenout, že taková politická prohlášení Spojených států, Evropské unie nebo kyjevské vlády mají pro objektivní analýzu malý přínos, a proto se jejich využívání raději straníme.

Zdaleka nejlépe je zmapovaný výskyt ruských zbraní na Ukrajině. Tomu bylo věnováno hned několik analýz, které staví svá šetření zejména na geolokovaných záběrech, jež kolují po internetu a ukazují techniku, kterou pravděpodobně nemohou mít ukrajinští separatisté v držení ze svých vlastních zásob nebo skladů ukrajinské armády. Nejpersvědčivějším důkazem hovořícím ve prospěch přesvědčení, že Moskva tzv. lidové republiky zásobuje zbraňovou technikou, je výskyt tanku T-72B3, o němž není známo, že by byl exportován do zahraničí (Ferguson a Jenzen-Jones, 2014: 67; Čech, 2015). Podobně je tomu ale i v případě jiných zbraní a vybavení, jako třeba obrněného transportéru BTR-82AM (Ferguson a Jenzen-Jones, 2014: 69) nebo samohybného protiletadlového systému 96K6 Pancir-S1 (Larrinaga, 2015). Zájem o těžké zbraně na východní Ukrajině pak vyvolalo sestřelení letu MH17, ke kterému pravděpodobně došlo za použití protiletadlového systému Buk. Ten podle mezinárodních vyšetřovatelů mohl v inkriminované době urazit trasu přinejmenším od obce Severnoje, nacházející se těsně u hranic s Ruskem, až do Doněcku a posléze přes Makijivku, Zuhres a Torez do Sněžnoje, znovu v blízkosti ruských hranic (Politie, 2015). Německá investigativní iniciativa zachází ještě dál a syntézou různých fragmentů důkazů publikovaných na internetu dochází k názoru, že tento konkrétní protiletadlový systém pochází ze základny 53. ruské protivzdušné brigády z Kursku (Flight MH17, 2015). Dalším ze zdokumentovaných případů je třeba raketomet Igla, který ačkoli je celkem široce využíván i mimo Rusko, se v Donbase vyskytnul i s oficiální dokumentací, která má popisovat jeho původ z ruského ministerstva obrany (Grove a Strobel, 2014).

Obavy vyvolávají ruské humanitární konvoje, neboť není zcela zřejmé, co vlastně převládá. Na Ukrajinu jich mělo ve sledovaném období vstoupit celkem 21. Přinejmenším v případě posledních tří konvojů ukrajinští pohraničníci obsah zkontrolovali pouze

vizuálně a zvenčí, nebo se v daný čas na hraničním přechodu vůbec nenacházeli²⁰ (A twenty-first Russian convoy, 2015; A twentieth Russian convoy, 2015; A nineteenth Russian convoy, 2015). Nejistota, co představuje převážený náklad, a fakt, že hned první z konvojů na území Ukrajiny vstoupil i přes nesouhlas vlády, dávají prostor mnoha více i méně důvěryhodným teoriím o jejich pravém poslání, včetně spekulací, zda například neslouží k odvážení materiálu z rozkradených továren v Donbasu.

Podle oficiálních ruských prohlášení konvoje převáží jídlo, materiál pro rekonstrukci postižených zón a předměty základní potřeby. Podle mluvčího ukrajinské armády Andrije Lysenka je ale realita jiná, a náklad tvoří z převážné části munice a vybavení pro boj (Prentice, 2014), toto své tvrzení ale ničím nepodkládá. Na internetu publikovaná výpověď šéfa moskevského Červeného kříže Igora Trunova Lysenkovo přesvědčení potvrzuje informací, že Moskva konvoje využívá k transportu zbraní. Trunov ale vzápětí toto domnělé prohlášení popřel a rozhodl se proti jeho zveřejnění bránit soudní cestou (Moscow Red Cross Chairman Denies He Gave Interview, 2014). S podobnou obezřetností je proto nutné přistupovat třeba i k rozhovoru s šéfem ruského spolku veteránů Vladimírem Jefimovem, který uvádí, že v konvojích byli dokonce převáženi vojáci (Kazakov, 2014). Naopak třeba Dimitri Trenin, ředitel moskevského centra Carnegie Endowment for International Peace, podotýká, že pro přepravu potřebných zásob jistě existují i méně nápadné způsoby (Trenin, 2014). Tyto konvoje tedy budou budit kontroverzi i nadále, dokud Moskva nepřistoupí na jejich zcela transparentní odbavování.

Obvinění z financování separatistů jsou postavena na podobných základech, jako většina výše uvedených. Představitelé ukrajinské vlády v loňském květnu přišli s podezřením, že vzniknuvší odboj financuje svržený prezident Janukovyč a jeho blízcí spolupracovníci (Shynkarenko, 2014) – tato tvrzení se ale opět zakládají pouze na vyjádření neupřesněných zdrojů a tajných služeb, a jejich důvěryhodnost je proto omezená. Podle tehdejšího prezidentského kandidáta Konovaljuka měl Janukovyč dokonce separatistům týdně odvádět až 20 milionů dolarů (ibidem). Dále Kyjev pro podezření z financování separatistů zahájil vyšetřování některých ruských bank (Dettmer, 2014), dosud ale není známo, že by se některé z obvinění potvrdilo. Ukrajinské kontrarozvědce se přitom podle jejího tvrzení skutečně mělo podařit odhalit a zablokovat kanály převodu finančních prostředků, které měly být posléze posílány v hotovosti přes hranice nebo účty nevládních organizací (Shynkarenko, 2014).

Z financování separatistů je vážně podezříván ruský miliardář Konstantin Malofejev, který kromě vazeb na Kreml má i blízký vztah s ruskou ortodoxní církví a s ní souvisejícími eurasianistickými kruhy (Bugriy, 2014). Malofejev byl dřívějším zaměstnavatelem někdejšího samozvaného vůdce Doněcké lidové republiky Alexandra Borodaje a pravděpodobně i Igora Strelkova, vazby má i na Sergeje Aksjonova, který organizoval krymské referendum a jemuž dělal poradce rovněž Borodaj (Weaver, 2014). Tento miliardář se podle svých slov pokusil poslat bezmála milion dolarů na humanitární účely Sevastopolu, transakce ale prý byla zmrazena. Popírá, že by posílal ukrajinským

²⁰ Území ovládané separatisty přímo hraničí s Ruskem, v některých obdobích proto může být příslušníkům ukrajinských složek odepřen přístup na jejich stanoviště. Nevíme ale, jestli je to i tento případ.

separatistům pomoc, která by mohla být využita pro vojenské účely – údajně postižené oblasti zásobuje jen jídlem, vodou a léky (ibidem). I když se někteří analytici domnívají, že tento odboj měl být financován převážně místními magnáty a politiky (Shynkarenko, 2014), představuje právě Malofejev možného zástupce ruských soukromých osob, které v souladu se strategií Kremlu separatisty peněžitě podporují.

Další otázkou je, jaký má Rusko podíl na výcviku separatistických jednotek. Mezi těmi lze najít bývalé příslušníky ukrajinské armády, veterány z válek sovětské éry, ale vzhledem k neustálým náborovým akcím i spoustu nováčků, kteří neprošli žádným výcvikem. A nutno podotknout, že Ukrajina za dobu existence současného státu, na rozdíl od Ruska, ještě žádnou válku nevedla, a tedy se pro velkou část místních jedná o první bojovou zkušenost.

Podle zřejmě nejpravděpodobnějšího scénáře sestřelení letu MH17 je viníkem separatistická strana. V tom případě se ale nabízí otázka, kdo vlastně s protiletadlovým systémem Buk měl operovat. Strana Západu i ruští odborníci totiž vylučují, že by s ním mohl s úspěchem manipulovat amatér, neboť nejen jeho ovládnutí, ale i údržba si vyžaduje jistou zkušenost a odbornost (Gordon, 2014a; Whitlock, 2014). Separatisté by tedy v takovém případě buď museli dostat personální podporu - což je varianta, ke které se přiklání i výše zmiňovaná studie původu dotyčného Buku - nebo intenzivní trénink, který by ale k ovládnutí tohoto systému nemusel stačit. Mimo problematiku sestřelení letu MH17 zde ale zůstává otázka klasického bojového výcviku rebelů, ke kterému podle některých zdrojů dochází na území Ruska. Kromě toho, že se tak domnívá zejména vláda Spojených států, která o tom údajně shromáždila přesvědčivé důkazy (Whitlock, 2014), to ale tvrdí i Alexandr Zacharčenko, současný vrcholný představitel tzv. Doněcké lidové republiky. Dle jeho slov mělo v srpnu 2014 na Ukrajinu kromě 150 obrněných vozidel a 30 tanků putovat také 1200 mužů, kteří prošli čtyřměsíčním výcvikem v Rusku (Grove, 2014b).

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že Moskva separatisty podporuje materiálně: důkazy o zbraních pohybujících se na Ukrajině jsou dnes již notoricky známé a je málo pravděpodobné, že by bylo možné koupit na černém trhu nejnovější modely ruských tanků. Jednou z posledních věrohodných alternativních variant proto zůstává možnost, že převážná většina zbraní z Ruska nepochází, a ty které ano, směřují primárně do rukou ruských vojáků v oblasti. To ale fakticky význam podpůrného zapojení Ruska nijak nesnižuje. Roli v dodávkách vojenského i nevojenského materiálu mohou hrát dvě desítky ruských konvojů, jejichž kontrola ze strany ukrajinských vládních jednotek je zcela jasně nedostatečná. Vzhledem k propustnosti hranic jsou ale představitelné i jiné způsoby převozu. Otázka financování zůstává zahalená nejistotou, neboť nejsou k dispozici žádné nezpochybnitelné důkazy. Vzhledem k nákladnosti válečných konfliktů obecně a faktu, že centrální vláda postupně škrtá výdaje, které proudí do separatisty ovládaných oblastí, je ale pravděpodobné, že k přeshraničnímu sponzorování dochází. Hodnověrné popření v bodě výcviku separatistů narušuje uvedené prohlášení Alexandra Zacharčenka, které v podstatě dává za pravdu stanoviskům vlád Spojených států a Ukrajiny.

2.8 Diplomacie

Leitmotivem ruského politického postoje vůči Ukrajině je jednak opakované zdůrazňování nutnosti dodržovat minské dohody, ale především posílení samosprávy separatistických regionů. Na setkáních Rady bezpečnosti je tento druh řešení ruským zástupcem předkládán pod nejasnými diplomatickými hesly jako vágní „politické řešení pro Ukrajinu skrze inkluzivní dialog a rychlou reformu ústavy“ (Security Council, 2014a: 20) nebo „národní dialog o věcech ústavní reformy a přebudování ukrajinského státu na spravedlivém a inkluzivním základu“ (Security Council, 2014 : 21). Podobná vyjádření jsou pronášena i na půdě OBSE (Kelin, 2014), druhém velkém multilaterálním fóru, kde dochází k pravidelnému diskutování situace na Ukrajině. Jakási forma decentralizace přitom ale není žádným kontroverzním tématem: na její podporu se staví nejen například německá kancléřka Angela Merkelová (Chambers, 2014), ale v určité míře i ukrajinská vláda (Separatist rebels reject, 2014). Formule o decentralizaci moci se nachází v protokolu prvních minských dohod ze září 2014 (Protokol, 2014) a podrobněji je rozpracována i v dohodách druhých, kde už se výslovně hovoří o speciálním statutu pro Doněckou a Luhanskou oblast (Kompleks měr po vypolněniju Minskich soglašenij, 2015).

Prohlášení ruského ministra zahraničí Lavrova i prezidenta Putina ale dávají této decentralizaci poněkud odlišný charakter: ačkoli to Putin označil pouze za hru se slovy, oba jsou zastánci federalizace země (U Ukrajiny jest' budušeje, 2014), přičemž Sergej Lavrov nejen že říká, že federalizace je jedinou udržitelnou cestou, ale v popisu svých představ zachází do takových krajností, kdy by každý region měl mít rozsáhlé pravomoci v oblasti ekonomiky, financí, kultury, jazyka, vzdělání, mezinárodního obchodu, a kulturních vazeb se sousedícími zeměmi (Interview given by the Russian Foreign Minister, 2014). Takto silnému postavení regionů by ale podle některých komentátorů odpovídalo spíše konfederativní než federativní státní uspořádání (Ryzhkov, 2014; Youngs, 2014).

Toto prosazování posílení ukrajinské periferie na úkor centra je zcela v souladu s našimi předpoklady o cílech Kremlu, které jsme nastínili v úvodu práce. Sice se nehovoří o tom, že by pravomoci regionálních vlád měly zasahovat například do zahraniční politiky, lze si ale představit situaci, kdy by významné kroky na tomto poli mohly silné územní samosprávné celky ovlivňovat například blokací nebo kontraproduktivní politikou v jiných sektorech. V případě, kdy by posílená autonomie samosprávných oblastí znamenala i automatickou účast jejích zástupců na vysokých exekutivních postech, jako je tomu například v Bosně a Hercegovině nebo Libanonu, by se tato hrozba paralýzy stala ještě přímější, a tedy vážnější. Druhá dohoda z Minsku je ve srovnání s představami ministra Lavrova střízlivější, ale není vůbec zřejmé, jak budou vypadat dohody příští, dojde-li na ně, a jaké podoby nabude samotná reforma ústavy. Pakliže budou separatisté posilovat a upevňovat svou pozici, bude to znamenat i silnější vyjednávací postavení pro zástupce Lidových republik i Moskvu.

3 SYNTETICKÁ ČÁST

3.1 Destabilizace Ukrajiny

Na základě poznatků z předchozí kapitoly jsme nyní schopní podat o destabilizačním postupu Ruska vůči Ukrajině ucelený obraz. K oslabení pozice kyjevské vlády nebo jejímu pádu Moskva využívá širokou paletu nástrojů, která se rozprostírá přes vícero domén: vojenskou, politickou, ekonomickou a sociální. Tyto prostředky jsou využívány v součinnosti, aby vytvořily synergický efekt, jakého by zvolení pouze jednoho z nich nedosáhlo. Nelze přitom říct, který z nich je nejdůležitější a pro tento postup ústřední, neboť jsou si všechny svým významem ve své podstatě rovné.

Tento náš závěr vychází ze zjištění, že vojenská složka v tomto konfliktu není rozhodujícím prostředkem k dosažení domnělého ideálního koncového stavu. Anexie Krymu byla vedena prostřednictvím zkušených a lépe trénovaných speciálních jednotek, na které je větší spoleh než na řadové příslušníky armády. Díky jejich nasazení došlo k obsazení území celého krymského poloostrova účinně, rychle a téměř bez ztrát na životech. Tento provedením „čistý“ a nekomplikovaný postup ale nebylo možné zopakovat na území kontinentální Ukrajiny, tedy v Donbase. Důvodem je mnohem nižší podpora místních separatismu²¹, ale i chybějící zázemí v podobě ruské vojenské základy, ze které na Krymu mohli vojáci operovat a nevyvolávat tak silné podezření, že se jedná o invazi.

V Donbase Rusko většinu bojů ponechává na místních oddílech, které jsou nedisciplinované, nepřehledně organizované, provizorně vyzbrojené a na Moskvě zřejmě do určité míry nezávislé. Důležitým poznatkem je, že společenský konflikt, jehož jsou tyto proruské milice ztělesněním, zde byl přítomný již před zásahem Ruska. Bylo by chybou domnívat se, že vznikl náhle a uměle vnějším zásahem.

Těmto jednotkám tzv. lidových republik se podařilo získat část území, nad nímž nyní vykonávají kontrolu, ale dále se jim až na výjimky i přes bojechtivá prohlášení expandovat příliš nedaří – hraniční linie se vesměs nikam nepohybuje, k čemuž přispělo i ustanovení demilitarizované zóny, a když už ano, tak povětšinou v neprospěch separatistů. Zásadní výjimkou bylo období druhé poloviny léta 2014, kdy proruští rebelové čelili zničující ofenzivě. Zde se ke slovu dostávají ruské pravidelné jednotky, k jejichž nasazení zřejmě dochází spíše jen v případech těchto kritických momentů – mimo toto období také při dobývání děbalcevske kapsy, kdy se separatisté snažili získat co nejvíce území před termínem účinnosti druhé minské dohody. Jejich význam tedy spočívá v udržování separatistického boje při životě, nikoli podpoře postupného dobývání ukrajinského území. Svou roli mají i jednotky rozmístěné na hranicích s Ukrajinou, které Kyjev odstrašují od eskalace konfliktu podle své vůle. Životaschopnost proruského separatismu je pak udržována i skrze materiální a finanční podporu. K nasazení speciálních jednotek

²¹ Byť může být provádění takovýchto průzkumů v konfliktních oblastech problematické, odtržení od Ukrajiny a založení vlastního státu nebo připojení k Rusku podle některých z nich podporuje v dotčených oblastech asi jen 10 až 30 % populace (Katchanovski, 2014: 24; Chaisty a Whitefield, 2015). Na Krymu dnes podporu připojení k Rusku vyslovuje asi 82 % obyvatel (Bershidsky, 2015).

v Donbasu přitom pravděpodobně docházelo zejména v počátečních fázích konfliktu, kdy bylo nutné připravit půdu právě pro fungování těchto autentických separatistů.

Tento postup ale nenaznačuje, že by bylo záměrem Ukrajinu přemoci vojensky. Místo toho udržování konfliktu v rozlohou zanedbatelné části území slouží k vyčerpávání kapacit vlády, stejně jako třeba ekonomická válka, kterou Moskva Kyjevu vyhlásila. Ukrajinská vláda je tím nucená kromě probíhajícímu konfliktu čelit i zcela uměle vytvářeným problémům, jako je nenadále vzniknuvší potřeba hledat nová odbytiště pro svůj vývoz a zabezpečit zemi po energetické stránce před zimním obdobím. Tento tlak dále zhoršuje již tak katastrofální stav veřejných financí, ze kterých je zároveň potřeba financovat probíhající vojenské operace.

Kyjevská vláda se tak může ocitnout pod tlakem ze strany občanů, pokud dospějí k závěru, že není dostatečně kompetentní v řešení vzniklé situace. Nakonec může dojít k další politické krizi, která by paralyzovala exekutivu v nejméně vhodný okamžik, nebo v krajním případě i dalším protestům a demonstracím vedoucím znovu ke změně vlády. Takový vývoj má podporovat informační kampaň Moskvy: vyvolávat v lidech pochybnosti, snižovat důvěru v oficiální média a tím i v politický establishment nejen na Ukrajině, ale i v zemích Evropské unie, které za současnou vládou dosud stojí. Ideálním koncovým stavem by pak měl být příklon zpět k ruskému orbitu – a to buď prostředním diskreditací následného vystřídání současné vlády, nebo rozbitím země na soustavu výjimečně silných regionů, jak prosazuje ruská diplomacie.

Tato dezinformace a vytváření alternativního výkladu reality má ale i další velmi podstatnou roli, a tou je podpora „hodnověrného popření“ zapojení Moskvy do tohoto konfliktu. Rusko se snaží v souladu s tímto pravidlem postupovat ve všech ohledech, které zaujímá: speciální jednotky by měly být natolik spolehlivé, aby svou příslušnost neprozradily, pravidelných jednotek je využíváno střídavě a podle vysvětlení Kremlu se jedná jen o dobrovolníky, hlavní tíha bojů spočívá skutečně na občanech Ukrajiny, ekonomická válka není vedena formou otevřeně přiznaných sankcí, ale námitek vůči kvalitě ukrajinského zboží apod. Význam tohoto postupu je přitom zcela klíčový, jelikož pro Moskvu je nezbytné vést válku takovým způsobem, aby zdánlivě neexistovala, jevila se pouze jako vnitřní konflikt a tedy nevyvolala odvetu vůči Rusku.

To vychází z předpokladu, daného změnou v mezinárodním prostředí: válka není nadále považována za legitimní prostředek pokračování politiky, obzvláště v evropském prostoru. Proto musí Rusko vést konflikt hybridně a místo otevřeného vojenského postupu volit subtilnější metody, aby nevyprovokovalo reakci silnějšího protivníka. Tyto metody jsou atributy kampaně za destabilizaci politického režimu a spočívají ve využívání výše popsaných nástrojů, umožněných rozvojem technologií a globalizací. Tyto prostředky jsou mimořádně účinné proti slabinám režimů demokratických, které jsou závislé na podpoře veřejného mínění, ačkoli si lze představit, že by fungovaly i proti režimům nedemokratickým. Místo usilování o vojenskou porážku tak přichází kampaň za destabilizaci politického režimu země.

3.2 Hodnocení použitého konceptu

Jako teoretický rámec pro výzkum byl zvolen koncept hybridní války ve formulaci Richarda Johnsona, která říká, že „hybridní válka je násilný konflikt využívající komplexní a adaptivní organizaci pravidelných a nepravidelných jednotek, prostředků a jednání napříč více doménami, a to za účelem vytvoření synergického efektu, který se snaží vyčerpat silnějšího protivníka nepřímo“ (McCulloh a Johnson, 2013: 56). I po konfrontaci s empirickými daty se nám jeví tato definice jako nejlepší z představených, a to i přesto, že, na rozdíl od některých jiných, vznikla ještě před vypuknutím ukrajinské krize.

Johnson svým pojetím zahrnuje většinu aspektů, které využili autoři jiných definicí, a přitom se drží na vysoké úrovni obecnosti, která dovoluje velkou volnost v aplikaci na další případy výskytu fenoménu. Koncept je přitom úsporný, soudržný a vyjadřuje prostředky i cíle konfliktu. Mimoto dobře vystihuje dva významné rysy: velkou rozmanitost prostředků, kterými se hybridní válka může napříč doménami vést, a její nepřímost. Tyto nepřímé nástroje a jejich rozmanitost ztělesňuje využívání informačních, ekonomických, politických a případně i kybernetických prostředků, ačkoli zrovna v případě rusko-ukrajinské války shledáváme jejich prokázání za problematické.

Přesto se na základě případové studie ruské války vůči Ukrajině domníváme, že je zde ještě jeden klíčový rys, který v Johnsonově definici chybí. Kromě toho, že Rusko k destabilizaci Ukrajiny využívá pravidelné a nepravidelné jednotky, různé prostředky a pohybuje se ve více doménách, je pro nás důležitý poznatek, že celý postup se odehrává, a zákonitě se musí odehrávat, na území cizího státu. Nedokážeme si představit situaci, kdy by bylo možné vést válku hybridně na vlastním teritoriu. Terén, ve kterém se nejvýznamnější část boje vede, jsou totiž občané protivníkovy země. Cílem není pouze opotřebovat kapacity nepřátelské vlády, ale především zasáhnout mysli lidí, kteří za ní stojí.

Jejich mínění čelí informační válce, nepohodlí způsobenému ekonomickým tlakem a hrůzám spojeným s nekončícím konfliktem. Právě oni rozhodují o tom, zda se země politicky zhroutlí, nebo přetrvá. A místní lidé, nikoli zahraniční jednotky, zároveň tvoří i hlavní bojující sílu, když ve jménu cizího státu válčí proti vlastní vládě nebo zpochybňují její legitimitu. V tom chápeme hlavní odlišnost hybridního postupu od konvenční podoby válek, kde je násilí ústřední a nepřítele mnohdy stačí porazit vojensky. V hybridní válce se k žádné vojenské porážce nesměruje.

V tomto místě bychom proto chtěli připomenout pojetí Johna J. McCuena, který říká, že pro úspěch v hybridní válce je nutné získat kontrolu a podporu mezi místními, na své vlastní domácí frontě a na mezinárodním poli (2008: 108). Kontrola nad místními a jejich podpora vystihuje naše přesvědčení, které jsme nabyli zkoumáním případu Ukrajiny. A zatímco o domácí frontě nic nevíme, neboť jsme se ve své práci soustředili jen na prostředky využívané proti nepříteli, bojem na mezinárodním poli je ona neustálá snaha udržovat takovou míru hodnověrného popření, aby jiné státy nemohly do konfliktu vstoupit. Pokud má totiž agresor k vedení války využívat místní odboj, musí mu poskytovat takovou podporu, aby přežil snahy centrální vlády obnovit status quo. Tuto podporu ale zároveň musí s ohledem na reakce mezinárodního prostředí poskytovat

skrytě – pokud v tom selže nebo jiným způsobem přijde o místní odboj, pak nadále nemůže vést válku hybridně.

Na základě nabytých poznatků proto navrhujeme koncept Richarda Johnsona rozšířit následujícím způsobem: „hybridní válka je násilný konflikt využívající komplexní a adaptivní organizaci pravidelných a nepravidelných jednotek, prostředků a jednání napříč více doménami, a to za účelem vytvoření synergického efektu, který se snaží nepřímo vyčerpat protivníka a *destabilizovat jeho politický systém prostřednictvím působení jeho vlastních struktur.*“ Pro větší univerzálnost definice jsme přitom vypustili i zmínku o silnějším protivníkovi, neboť motivací pro využití hybridního postupu nemusí být vždy jen vojenská převaha nepřítele.

ZÁVĚR

Smýšlení ruských elit o zahraniční politice se mění. Na významu nabývá civilizacionistický proud, který Rusku přisuzuje vůdčí roli v regionu, který by měl být jednou z civilizačních výsep světa. Příklon Ukrajiny k Evropské unii na začátku roku 2014 ale tuto vizi ohrozil, protože se Moskva nyní snaží novou zahraniční politiku Kyjeva zvrátit. Vzhledem k tomu, že ale neoplývá obhajitelným *casem belli*, je vyloučena možnost přímé válečné kampaně. Místo toho se tak Rusko pustilo do komplikovaného destabilizačního snažení, jehož výsledkem by měla být změna vlády nebo hluboká federalizace země, která by manévrovací prostor centrálních orgánů zúžila.

Cílem této práce bylo popsat prostředky, které Moskva v rámci této destabilizační strategie využívá. Jako teoretický rámec byl zvolen koncept hybridní války, jehož obsah sice ještě není příliš ustálený, nicméně nabízí poměrně zajímavou perspektivu, jak zkoumat tuto specifickou formu konfliktu mezi Ruskem a Ukrajinou. Konkrétní zvolenou formulací byla definice Richarda Johnsona, k jejíž publikaci došlo ještě před vypuknutím krize na Ukrajině, a tedy se její aplikace vhodně nabízí. Jako vodítko pro strukturaci empiricko-analytické části pak byl zvolen soubor složek hybridní války publikovaný v reportu z Mnichovské bezpečnostní konference z roku 2015, který je plně v souladu s Johnsonovou definicí a který je kompilací dosavadní literatury na toto téma. Tímto výčtem obsahu hybridní války jsou následující kategorie: speciální jednotky, pravidelné jednotky, nepravidelné jednotky, ekonomická válka, kybernetická válka, informační válka a propaganda, podpora místních nepokojů a diplomacie.

V analytické části se nám podařilo prokázat, že Moskva vůči Ukrajině využívá nástroje spadající do všech těchto složek s výjimkou kybernetické války, kde nejsou k dispozici jednoznačné důkazy, nicméně existuje podezření, že ji Rusko v určité míře vede. V ohledu diplomacie jsme se přitom zaměřili na cíle, které se snaží Moskva touto cestou prosadit, abychom potvrdili svou domněnku, že se jedná zejména o oslabení centra politického režimu.

Na základě konfrontace s empirickými daty proto můžeme říct, že Rusko hybridní válku podle využití definice vede. Ta spočívá v materiální, finanční, politické a vojenské podpoře a udržování odboje proti centrální vládě. Tohoto separatistického boje se z drtivé většiny účastní občané Ukrajiny a dobrovolníci ze zahraničí, převážně Ruské federace. K zapojení ruských pravidelných jednotek dochází v okamžiku, kdy je tento odboj vážně ohrožen nebo si to jinak vyžaduje situace, nicméně zcela rozhodně netvoří jádro separatistických sil, které jsou autentické. Pro zvláštní úkoly, v prvotních fázích, kdy bylo nutné vytvořit prostředí pro nepokoje, a především při obsazování Krymu pak byly zcela prokazatelně využity ruské speciální jednotky.

Dospěli jsme ale k závěru, že cílem tohoto ozbrojeného střetávání není vojenská porážka Kyjeva, nýbrž pouze jeho vyčerpávání. To podle našeho mínění má působit kromě kapacit státu také na občany Ukrajiny, kteří posléze sami mohou začít zpochybňovat kompetenci a legitimitu své vlády, což by vedlo ke kýženému narušení politické stability země. K tomuto opotřebovávání kapacit Ukrajiny slouží i nástroje ekonomické války, v rámci které jsme identifikovali dva hlavní postupy. Těmi je ohrožování energetické

bezpečnosti a poškozování hospodářství země blokováním exportu do Ruska jakožto hlavního vývozního trhu Ukrajiny pomocí netarifních opatření. Dalším nástrojem, který подрývá stabilitu země, je rozsáhlá informační kampaň, jejíž cílem je produkovat alternativní výklad reality, snižovat důvěryhodnost vládních zdrojů a politického establishmentu. Všechny tyto nástroje se přitom snaží udržovat potřebnou míru „hodnověrného popření“, která zmírňuje reakce mezinárodního prostředí na tento postup, neboť vytváří nejistotu, k čemu vlastně na Ukrajině dochází.

Naším druhotným cílem bylo zhodnotit aplikovaný teoretický koncept. Johnsonovo pojetí hybridní války velmi dobře odpovídá postupu Ruska proti Ukrajině, a to i přesto že vzniklo ještě před vypuknutím ukrajinské krize. Po studiu tohoto konkrétního případu jsme ale došli k závěru, že mu přesto chybí jeden aspekt, jehož přítomnost velmi významně vnímáme, a proto by se do tohoto konceptu měl promítnout. Odhodlali jsme se proto navrhnout rozšíření Johnsonovy definice do podoby následujícího znění: „hybridní válka je násilný konflikt využívající komplexní a adaptivní organizaci pravidelných a nepravidelných jednotek, prostředků a jednání napříč více doménami, a to za účelem vytvoření synergického efektu, který se snaží nepřímou vyčerpat protivníka a destabilizovat jeho politický systém prostřednictvím působení jeho vlastních struktur.“

Jako téma pro budoucí výzkumy se jednoznačně nabízí další pokusy o aplikaci konceptu hybridní války – namátkou se nabízí případ amerických intervencí na Blízký východ nebo postup Izraele vůči Palestinské samosprávě. Velmi významným objektem zkoumání je ale i samotná rusko-ukrajinská válka, kterou jsme v práci tohoto rozsahu nemohli obsáhnout do hloubky. Podle našeho mínění hlubší bádání vyžadují zejména otázky týkající se kybernetické a informační války, jednotek bojujících v Donbasu, politického uspořádání tzv. lidových republik a míra a podoba vlivu, jaký Rusko nad těmito entitami má.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- A twenty-first Russian convoy. 2015. In: *OSCE* (online). Dostupné z: <http://www.osce.org/om/147631>. Ověřeno ke dni: 2. 5. 2015.
- A twentieth Russian convoy. 2015. In: *OSCE* (online). Dostupné z: <http://www.osce.org/om/145866>. Ověřeno ke dni: 2. 5. 2015.
- A nineteenth Russian convoy. 2015. In: *OSCE* (online). Dostupné z: <http://www.osce.org/om/145046>. Ověřeno ke dni: 2. 5. 2015.
- ADOMANIS, Mark. 2015. Russia Is Still Ukraine's Largest Trading Partner. *Forbes* (online). Dostupné z: <http://www.forbes.com/sites/markadomanis/2015/01/05/russia-is-still-ukraines-largest-trading-partner/>. Ověřeno ke dni: 24. 4. 2015.
- AKKOC, Raziye. 2014. Serving Russian soldiers on leave fighting Ukrainian troops alongside rebels, pro-Russian separatist leader says. *Telegraph* (online). Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/germany/angela-merkel/11060559/Serving-Russian-soldiers-on-leave-fighting-Ukrainian-troops-alongside-rebels-pro-Russian-separatist-leader-says.html>. Ověřeno ke dni: 22. 4. 2015.
- BACHMANN, Sascha-Dominik a Hakan GUNNERIUSSON. 2014. Hybrid Wars: 21st Century's New Threats to Global Peace and Security. *Indian Journal of Asian Affairs*. Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2506063.
- BAE Systems. 2014. *Snake Campaign & Cyber Espionage Toolkit*. Dostupné z: http://info.baesystemsdetica.com/rs/baesystems/images/snake_whitepaper.pdf.
- BAGLIONE, Lisa A. 2011. *Writing a Research Paper in Political Science: A Practical Guide to Inquiry, Structure, and Methods*. CQ Press College. ISBN: 978-1608719914.
- BERDSHIDSKY, Leonid. 2015. One Year Later, Crimeans Prefer Russia. *Bloomberg* (online). Dostupné z: <http://www.bloombergview.com/articles/2015-02-06/one-year-later-crimeans-prefer-russia?cmpid=yahoo>. Ověřeno ke dni: 9. 5. 2015.
- BOND, Margaret S. 2007. *Hybrid War: A New Paradigm for Stability Operations in Failed States*. Carlisle: U. S. Army War College.
- BOWEN, Andrew S. 2014. Russia Has 15,000 Crack Troops on the Ukrainian Border. *Foreign Policy* (online). Dostupné z: <http://foreignpolicy.com/2014/07/30/russia-has-15000-crack-troops-on-the-ukrainian-border/>. Ověřeno ke dni: 23. 4. 2015.
- Breedlove's Bellicosity. 2015. *Spiegel* (online). Dostupné z: <http://www.spiegel.de/international/world/germany-concerned-about-aggressive-nato-stance-on-ukraine-a-1022193.html>. Ověřeno ke dni: 22. 4. 2015.

BREEDLOVE, Philip. 2014. Who Are the Men Behind the Masks?. In: *Allied Command Operations* (online). Dostupné z: <http://www.aco.nato.int/saceur2013/blog/who-are-the-men-behind-the-masks.aspx>. Ověřeno ke dni: 21. 4. 2015.

BUGRIY, Maksym. 2014. Hot Issue – Konstantin Malofeev: Fringe Christian Orthodox Financier of the Donbas Separatists. *The Jamestown Foundation* (online). Dostupné z: http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=42725&cHash=58def74e6315f226d043d9270402ebb5#.VU1qI ntmko. Ověřeno ke dni: 8. 5. 2015.

BUSHUEV, Mikhail. 2015. Evidence mounting of Russian troops in Ukraine. *DW* (online). Dostupné z: <http://www.dw.de/evidence-mounting-of-russian-troops-in-ukraine/a-18294255>. Ověřeno ke dni: 22. 4. 2015.

CARBONNEL, Alissa de. 2014. RPT-INSIGHT-How the separatists delivered Crimea to Moscow. *Reuters* (online). Dostupné z: <http://in.reuters.com/article/2014/03/13/ukraine-crisis-russia-aksyonov-idINL6N0M93AH20140313>. Ověřeno ke dni: 21. 5. 2015.

CARROLL, Oliver. 2014. Why Ukraine's Separatist Movement Failed in Kharkiv. *New Republic* (online). Dostupné z: <http://www.newrepublic.com/article/118301/kharkivs-kernes-returns-different-city-after-being-shot>. Ověřeno ke dni: 5. 5. 2015.

CLAUSEWITZ, Carl von. 2008. *O válce*. Praha: Academia. ISBN: 978-80-200-1598-3.

'Cyber-attack' cripples Ukraine's electronic election system. 2014. *RT* (online). Dostupné z: <http://rt.com/news/161332-ukraine-president-election-virus/>. Ověřeno ke dni: 26. 4. 2015.

CyberBerkut. 2015. Dostupné z: <http://www.cyber-berkut.org/>. Ověřeno ke dni: 26. 4. 2015.

ČECH, Adam. 2015. Důkazy ruské intervence na Ukrajině. *Armádní noviny* (online). Dostupné z: <http://www.armadninoviny.cz/dukazy-ruske-vojenske-intervence-na-ukrajine.html>. Ověřeno ke dni: 22. 4. 2015.

DAVIS, John R. 2013. Defeating Future Hybrid Threats. *Military Review*. Fort Leavenworth: Combined Arms Center, Vol. XCIII, No. 5. Dostupné z: <http://usacac.army.mil/CAC2/MilitaryReview/repository/Military-Review-English-September-October-2013-Edition.html>.

DAVIS, Julia. 2015. Russia's top 120 lies about Ukraine. *Examiner* (online). Dostupné z: <http://www.examiner.com/list/russia-s-top-120-lies-about-ukraine>. Ověřeno ke dni: 30. 4. 2015.

DEMPSEY, Joseph. 2014. Russia deploys latest tank variant to Ukraine border. In: *IJSS* (online). Dostupné z: <https://www.ijss.org/en/militarybalanceblog/blogsections/2014-3bea/april-7347/russia-deploys-latest-tank-fa72>. Ověřeno ke dni: 22. 4. 2015.

DETTMER, Jamie. 2014. Kyiv: Russian Banks Fund Separatists. *Voice of America* (online). Dostupné z: <http://www.voanews.com/content/kyiv-russian-banks-fund-separatists/1895440.html>. Ověřeno ke dni: 2. 5. 2015.

DRTINOVÁ, Daniela. Do konfliktu se Západem se Rusko pustit nemůže, říká expert. *DVTV* (online). Dostupné z: <http://video.aktualne.cz/dvtv/dvtv-1-4-2015-dragouni-v-cr-scioskola-ambice-ruska/r~af32d052d88c11e497be0025900fea04/>. Ověřeno ke dni: 29. 4. 2015.

DUBOVICKIJ, Natan. 2014. Bez něba. *Russkij pioněr* (online). Dostupné z: <http://ruspioner.ru/honest/m/single/4131>. Ověřeno ke dni: 30. 3. 2015.

DUNNET, Chris. 2015. What And Who Are Behind Recent Bombings In Ukraine. *Medium* (online). Dostupné z: <https://medium.com/@Hromadske/what-and-who-are-behind-recent-bombings-in-ukraine-3e73e3f3d587>. Ověřeno ke dni: 5. 5. 2015.

Eliminated Spetsnaz company of the Russian Army 45th Airborne Regiment. 2014. In: *LiveLeak* (online). Dostupné z: http://www.liveleak.com/view?i=58c_1406588305. Ověřeno ke dni: 21. 4. 2015.

EU Statement on Russia's Ongoing Aggression. 2015. *OSCE Permanent Council Nr 1041*. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/delegations/vienna/documents/eu_osce/permanent_council/2015/pc_1041_eu_on_ukraine.pdf.

European Commission. 2014. Breakthrough: 4,6 billion dollar deal secures gas for Ukraine and EU. In: *European Commission* (online). Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-1238_en.htm?locale=en. Ověřeno ke dni: 24. 4. 2015.

F-Secure. 2014. *BlackEnergy & Quedagh: The convergence of crimeware and APT attacks*. Dostupné z: https://www.f-secure.com/documents/996508/1030745/blackenergy_whitepaper.pdf.

FERGUSON, Jonathan a N. R. JENZEN-JONES. 2014. Raising Red Flags: An Examination of Arms & Munitions in the Ongoing Conflict in Ukraine. *ARES*. Dostupné z: <http://armamentresearch.com/Uploads/Research%20Report%20No.%203%20-%20Raising%20Red%20Flags.pdf>.

FITZPATRICK, Catherine A. 2014a. Is Colonel Strelkov Making a Comeback or Has He Been Tamed?. *The Interpreter* (online). Dostupné z: <http://www.interpretermag.com/is-colonel-strelkov-making-a-comeback-or-has-he-been-tamed/>. Ověřeno ke dni: 4. 5. 2015.

FITZPATRICK, Catherine A. 2014b. Is Separatist Colonel Strelkov the Kremlin's 'Wag the Dog' Gone Out of Bounds?. *The Interpreter* (online). Dostupné z: <http://www.interpretermag.com/is-separatist-colonel-strelkov-the-kremlins-wag-the-dog-gone-out-of-bounds/>. Ověřeno ke dni: 4. 5. 2015.

FITZPATRICK, Catherine A. 2015. Russia This Week: What Happened to the Slow-Moving Coup?. *The Interpreter* (online). Dostupné z: <http://www.interpretermag.com/russia-this-week-what-happened-to-the-slow-moving-coup/>. Ověřeno ke dni: 4. 5. 2015.

Flight MH17. 2015. In: *Correctiv* (online). Dostupné z: <https://mh17.correctiv.org/english/#facts>. Ověřeno ke dni: 2. 5. 2015.

Found Armor. 2015. Russian armor found in or near Ukraine (online). Dostupné z: <http://3dblogger.typepad.com/foundarmor/>. Ověřeno ke dni: 22. 4. 2015.

GALEOTTI, Mark. 2014a. The rising influence of Russian special forces. *Jane's Intelligence Review*. Dostupné z: http://www.janes360.com/images/assets/299/46299/The_rising_influence_of_Russian_special_forces.pdf.

GALEOTTI, Mark. 2014b. Ukraine's Mob War. *Foreign Policy* (online). Dostupné z: <http://foreignpolicy.com/2014/05/01/ukraines-mob-war/>. Ověřeno ke dni: 4. 5. 2015.

GILBERT, David. 2014. BlackEnergy Cyber Attacks Against Ukrainian Government Linked to Russia. *International Business Times* (online). Dostupné z: <http://www.ibtimes.co.uk/blackenergy-cyber-attacks-against-ukrainian-government-linked-russia-1467401>. Ověřeno ke dni: 26. 4. 2015.

GLENN, Russell W. 2009. Thoughts on "Hybrid" Conflict. *Small Wars Journal*. Dostupné z: <http://smallwarsjournal.com/blog/journal/docs-temp/188-glenn.pdf>.

GERASIMOV, Valerij. 2013. Nauki v predviděniiji. *Vojenno-promyšlennyy kurer*. No. 8, s. 3. Dostupné z: http://vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_08_476.pdf.

GILES, Keir. 2015. *Russia's Hybrid Warfare: a Success in Propaganda*. Federal Ascademy for Security Policy. Dostupné z: https://www.baks.bund.de/sites/baks010/files/150217_ap_russland_druckversion.pdf.

GOBLE, Paul. 2014. Stalin Invented Hybrid War, Not Vladimir Putin, Archival Record Shows. *Interpreter* (online). Dostupné z: <http://www.interpretermag.com/stalin-invented-hybrid-war-not-vladimir-putin-archival-record-shows/>. Ověřeno ke dni: 7. 5. 2015.

GORDON, Michael R. 2014a. Kerry Says Russia Trained Separatists to Use Antiaircraft Missiles. *The New York Times* (online). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/2014/07/21/world/europe/ukraine.html? r=0>. Ověřeno ke dni: 2. 5. 2015.

GORDON, Michael R. 2014b. Russia Moves Artillery Units Into Ukraine, NATO Says. *The New York Times* (online). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2014/08/23/world/europe/russia-moves-artillery-units-into-ukraine-nato-says.html? r=0>. Ověřeno ke dni: 23. 4. 2015.

GORST, Isabel. 2014. In northeast Ukraine, pro-Maidan occupiers are routed by counter-demonstrators. *The Washington Post* (online). Dostupné z: http://www.washingtonpost.com/world/europe/in-northeast-ukraine-pro-maidan-occupiers-are-routed-by-counter-demonstrators/2014/03/01/6fb057e0-a162-11e3-9ba6-800d1192d08b_story.html. Ověřeno ke dni: 4. 5. 2015.

GROVE, Thomas. 2014a. Ukraine rebel leader says Russian soldiers in their ranks: Russian state TV. *Reuters* (online). Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/2014/08/28/us-ukraine-crisis-russia-soldiers-idUSKBN0GS0N120140828>. Ověřeno ke dni: 22. 4. 2015.

GROVE, Thomas. 2014b. Ukraine separatist leader says rebels getting tanks and reinforcements. *Reuters* (online). Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/2014/08/16/us-ukraine-crisis-idUSKBN0GF13120140816>. Ověřeno ke dni: 2. 5. 2015.

GROVE, Thomas a Warren STROBEL. 2014. Special Report: Where Ukraine's separatists get their weapons. *Reuters* (online). Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/2014/07/29/us-ukraine-crisis-arms-specialreport-idUSKBN0FY0UA20140729>. Ověřeno ke dni: 2. 5. 2015.

HAMMES, Thomas X. 2005. Insurgency: Modern Warfare Evolves into a Fourth Generation. *Strategic Forum* (online). Washington: Institute for National Strategic Studies, No. 214. Dostupné z: <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/ndu/sf214.pdf>.

HARDING, Luke. 2010. Ukraine extends lease for Russia's Black Sea Fleet. *The Guardian* (online). Dostupné z: <http://www.theguardian.com/world/2010/apr/21/ukraine-black-sea-fleet-russia>. Ověřeno ke dni: 24. 4. 2015.

HARRIS, Shane. 2014. Hack Attack: Russia's first targets in Ukraine: its cell phones and Internet lines. *Foreign Policy* (online). Dostupné z: <http://foreignpolicy.com/2014/03/03/hack-attack/>. Ověřeno ke dni: 26. 4. 2015.

HIGGINS, Andrew a Steven ERLANGER. 2014. Gunmen Seize Government Buildings in Crimea. *The New York Times* (online). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2014/02/28/world/europe/crimea-ukraine.html? r=0>. Ověřeno ke dni: 21. 5. 2015.

HOFFMAN, Frank. 2007. *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*. Arlington: Potomac Institute for Policy Studies. Dostupné z: <http://www.potomac institute.org/publications/books/1267-conflict-in-the-21st-century-the-rise-of-hybrid-wars>.

HOFFMAN, Frank. 2014. On Not-So-New Warfare: Political Warfare vs Hybrid Threats. *War on the Rocks* (online). Dostupné z: <http://warontherocks.com/2014/07/on-not-so-new-warfare-political-warfare-vs-hybrid-threats/>. Ověřeno ke dni: 29. 3. 2015.

HSU, Jeremy. 2014. Why There's No Real Cyberwar in the Ukraine Conflict. *IEEE Spectrum* (online). Dostupné z: <http://spectrum.ieee.org/tech-talk/computing/networks/why-theres-no-real-cyberwar-in-the-ukraine-conflict>. Ověřeno ke dni: 26. 4. 2015.

HUOVINEN, Petri. 2011. *Hybrid Warfare – Just a Twist of Compound Warfare?* Helsinki: National Defence University. Dostupné z: http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/74215/E4081_HuovinenKPO_EUK63.pdf?sequence=1.

CHAČATRJAN, Diana. 2015. Kak stat' trollchantěrom. *Novaja Gazeta* (online). Dostupné z: <http://www.novayagazeta.ru/inquests/67574.html>. Ověřeno ke dni: 30. 4. 2015.

CHAISTY, Paul a Stephen WHITEFIELD. 2015. Support for separatism in southern and eastern Ukraine is lower than you think. *The Washington Post* (online). Dostupné z: <http://www.washingtonpost.com/blogs/monkey-cage/wp/2015/02/06/support-for-separatism-in-southern-and-eastern-ukraine-is-lower-than-you-think/>. Ověřeno ke dni: 9. 5. 2015.

CHAMBERS, Madeline. 2014. Germany's vice-chancellor backs 'federalization' in Ukraine. Dostupné z: <http://news.yahoo.com/germanys-vice-chancellor-says-favors-federal-system-ukraine-103406946.html>. Ověřeno ke dni: 6. 5. 2015.

CHEKINOV, Sergei a Sergei BOGDANOV. 2013. The Nature and Content of a New-Generation War. *Military Thought*. Dostupné z: http://www.eastviewpress.com/Files/MT_FROM%20THE%20CURRENT%20ISSUE_No.4_2013.pdf.

CHENGYANG. 2014. Ukraine parliament approves dramatic changes, president says coup. *Xinhua* (online). Dostupné z: http://news.xinhuanet.com/english/world/2014-02/23/c_133135847.htm. Ověřeno ke dni: 30. 4. 2015.

Interview given by the Russian Foreign Minister. 2014. In: *The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation* (online). Dostupné z: http://www.mid.ru/bdomp/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/2729b161f336d8b844257cad00579575!OpenDocument. Ověřeno ke dni: 6. 5. 2015.

JANSSEN, Cory. 2015. Cyberattack. In: *Techopedia* (online). Dostupné z: <http://www.techopedia.com/definition/24748/cyberattack>. Ověřeno ke dni: 8. 5. 2015.

JONES, Sam. 2014a. Ukraine PM's office hit by cyber attack linked to Russia. *Financial Times* (online). Dostupné z: <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/2352681e-1e55-11e4-9513-00144feabdc0.html#axzz3YGtGuIWY>. Ověřeno ke dni: 26. 4. 2015.

JONES, Sam. 2014b. Cyber Snake plagues Ukraine networks. *Financial Times* (online). Dostupné z: <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/615c29ba-a614-11e3-8a2a-00144feab7de.html#axzz3YNU8rznC>. Ověřeno ke dni: 26. 4. 2015.

KAFANOV, Lucy. 2015. 'It Is a Government Crime': The Coffins of Russia's Ghost Soldiers In Ukraine Are Coming Home. *Vice News* (online). Dostupné z: <https://news.vice.com/article/it-is-a-government-crime-the-coffins-of-russias-ghost-soldiers-in-ukraine-are-coming-home>. Ověřeno ke dni: 8. 5. 2015.

KATCHANOVSKI, Ivan. 2014. *The Separatist Conflict in Donbas: A Violent Break-Up of Ukraine?*. Ottawa: University of Ottawa. Dostupné z: https://www.academia.edu/9092818/The_Separatist_Conflict_in_Donbas_A_Violent_Break-Up_of_Ukraine.

KAZAKOV, Ilja. 2014. Glava fonda sverdlovských veteranov specnaza: „Ja pomogaju dobrovolcam otpravit'sja vojevat' na Ukrajinu“. *Novosti E1* (online). Dostupné z: http://www.e1.ru/news/spool/news_id-416966.html. Ověřeno ke dni: 2. 5. 2015.

KEATING, Kenneth C. 1981. *Maskirovka: The Soviet System of Camouflage*. New York: US Army Russian Institute.

KELIN, Andrey. 2014. Statement by Mr. Andrey Kelin. In: *OSCE* (online). Dostupné z: <http://www.osce.org/pc/117102?download=true>.

KOCHIS, Daniel. 2014. Countering Russian Propaganda Abroad. In: *The Heritage Foundation* (online). Dostupné z: <http://www.heritage.org/research/reports/2014/10/countering-russian-propaganda-abroad>. Ověřeno ke dni: 29. 4. 2015.

KOMACHIDZE, Irakli. 2014a. 2nd Separate Spetsnaz Brigade in Ukraine. In: *InformNapalm* (online). Dostupné z: <https://en.informnapalm.org/2nd-separate-spetsnaz-brigade-ukraine/>. Ověřeno ke dni: 20. 4. 2015.

KOMACHIDZE, Irakli. 2014b. Děsťataja OBrSpN GRU V Ukrajině. In: *InformNapalm* (online). Dostupné z: <https://informnapalm.org/1013-10-ya-obrspn-gru-v-ukrayne>. Ověřeno ke dni: 20. 4. 2015.

KOMACHIDZE, Irakli. 2014c. 22nd Separate Brigade Currently Operating in Ukraine. In: *InformNapalm* (online). Dostupné z: <https://en.informnapalm.org/22nd-independent-brigade-currently-operating-ukraine/>. Ověřeno ke dni: 21. 4. 2015.

KOMACHIDZE, Irakli. 2014d. 346th Independent Spetsnaz Brigade of the GRU in Ukraine. In: *InformNapalm* (online). Dostupné z: <https://en.informnapalm.org/346th-independent-spetsnaz-brigade-gru-ukraine/>. Ověřeno ke dni: 21. 4. 2015.

KOMACHIDZE, Irakli. 2015. Scouts of 346th Brigace of GRU Spetsnaz in the Occupied Crimea. In: *InformNapalm* (online). Dostupné z: <https://en.informnapalm.org/russian-troops-crimea-scouts-346th-brigade-gru-spetsnaz/>. Ověřeno ke dni: 20. 4. 2015.

Kompleks měř po vypolnění Minských smlouven. 2015. In: *OSCE* (online). Dostupné z: <http://www.osce.org/ru/cio/140221?download=true>. Ověřeno ke dni: 6. 5. 2015.

KONDRAŠOV, Andrej. 2015. Krym: Put' na rodinu. In: *Youtube* (online). Zveřejněno: 15. 3. 2015. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=t42-71RpRgI>. Ověřeno ke dni: 20. 4. 2015.

KOŘAN, Michal. 2008. Jednopřípadová studie. In: DRULÁK, Petr (ed.). *Jak zkoumat politiku*. Praha: Portál. ISBN: 978-80-7367-385-7.

KUCHYŇKOVÁ, Petra. 2006. Utváření ruské zahraniční politiky po roce 1991 v postsovětském prostoru. In: KUCHYŇKOVÁ, Petra a Tomáš ŠMÍD (eds.). *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN: 80-210-4171-4.

LAKE, Eli. 2014. U.S. Eyes Russian Spies Infiltrating Ukraine. *The Daily Beast* (online). Dostupné z: <http://www.thedailybeast.com/articles/2014/03/21/u-s-eyes-russian-spies-infiltrating-ukraine.html>. Ověřeno ke dni: 21. 4. 2015.

LARRINAGA, Nicholas de. 2015. Russian TOS-1 and Pantsyr-S1 systems reported in east Ukraine. In: *IHS Jane's 360* (online). Dostupné z: <http://www.janes.com/article/48685/russian-tos-1-and-pantsyr-s1-systems-reported-in-east-ukraine>. Ověřeno ke dni: 2. 5. 2015.

LEONARD, Peter. 2014. Meet Igor Strelkov, The Face Of The Insurgency In Eastern Ukraine. *Huffington Post* (online). Dostupné z: http://www.huffingtonpost.com/2014/04/29/igor-strelkov-ukraine_n_5235368.html. Ověřeno ke dni: 4. 5. 2015.

LIANG, Qiao a Wang XIANGSUI. 1999. *Unrestricted Warfare*. Beijing: PLA Literature and Arts Publishing House. Dostupné z: <http://www.terrorism.com/documents/unrestricted.pdf>. Překlad Foreign Broadcast Information Service.

LIMNÉLL, Jarno. 2014. Why hasn't Russia unleashed a cyber attack on Ukraine? *CBSNEWS* (online). Dostupné z: <http://www.cbsnews.com/news/why-hasnt-russia-unleashed-a-cyber-attack-on-ukraine/>. Ověřeno ke dni: 26. 4. 2015.

Lost Ivan. 2015. Dostupné z: <http://lostivan.com/>. Ověřeno ke dni: 22. 4. 2015.

LUHN, Alec. 2014. Fight Club, Donetsk. *Foreign Policy* (online). Dostupné z: <http://foreignpolicy.com/2014/06/16/fight-club-donetsk/>. Ověřeno ke dni: 4. 5. 2015.

LUHN, Alec. 2015. They were never there: Russia's silence for families of troops killed in Ukraine. *Guardian* (online). Dostupné z: <http://www.theguardian.com/world/2015/jan/19/russia-official-silence-for-families-troops-killed-in-ukraine>. Ověřeno ke dni: 22. 4. 2015.

MACASKILL, 2014. Does US evidence prove Russian special forces are in eastern Ukraine?. *Guardian* (online). Dostupné z: <http://www.theguardian.com/world/2014/apr/22/-sp-does-us-evidence-prove-russian-special-forces-are-in-eastern-ukraine>. Ověřeno ke dni: 21. 4. 2015.

MACKINNON, Mark. 2014. Globe in Ukraine: Russian-backed fighters restrict access to Crimean city. *The Globe and Mail* (online). Dostupné z: <http://www.theglobeandmail.com/news/world/tension-in-crimea-as-pro-russia-and-pro-ukraine-groups-stage-competing-rallies/article17110382/#dashboard/follows/?cmpid=tgc>. Ověřeno ke dni: 21. 4. 2015.

MACSWAN, Angus. 2014. FACTBOX-Russian companies with exposure to Ukraine. *Reuters* (online). Dostupné z: <http://uk.reuters.com/article/2014/03/04/ukraine-crisis-russia-assets-idUKL6N0M010O20140304>. Ověřeno ke dni: 26. 4. 2015.

Malaysian airliner crashes. 2014. *RT* (online). Dostupné z: <http://rt.com/news/173616-malaysian-crash-ukraine-border/>. Ověřeno ke dni: 30. 4. 2015.

Malaysia jet crashes. 2014. *BBC* (online). Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-europe-28354856>. Ověřeno ke dni: 30. 4. 2015.

Map of the War in Donbass. 2015. In: *Wikimedia Commons* (online). Dostupné z: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Map_of_the_war_in_Donbass.svg. Ověřeno ke dni: 23. 4. 2015.

MAZNEVA, Elena. 2015. Russia Extends Ukrainian Gas Discount Amid Renewed Debt Demand. *Bloomberg* (online). Dostupné z: <http://www.bloomberg.com/news/articles/2015-03-31/russia-extends-ukrainian-gas-discount-amid-renewed-debt-demand>. Ověřeno ke dni: 24. 4. 2015.

MCCUEN, John J. 2008. Hybrid Wars. *Military Review*. Fort Leavenworth: Combined Arms Center, Vol. LXXXVIII, No. 2. Dostupné z:

<http://usacac.army.mil/CAC2/MilitaryReview/repository/MREditions2008-English.xml#March-April>.

MCCULLOH, Timothy a Richard JOHNSON. 2013. *Hybrid Warfare*. MacDill: Joint Special Operations University.

MCDERMOTT, Roger. 2014. Myth and Reality—A Net Assessment of Russia's 'Hybrid Warfare' Strategy Since the Start of 2014 (Part One). *Jamestown Foundation* (online). Dostupné z: http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=42966&cHash=6807c1930eae4cbece171314536d557c#.VRmn7fmsWT8. Ověřeno ke dni: 30. 3. 2015.

MCDERMOTT, Roger. 2015. *Brothers Disunited: Russia's Use of Military Power in Ukraine*. Fort Leavenworth: The Foreign Military Studies Office.

MILLER, Christopher. 2014a. Soot-Stained Documents Reveal Firing Squad Executions in Ukraine. *Mashable* (online). Dostupné z: <http://mashable.com/2014/07/10/evidence-of-execution-trial-discovered-in-the-rubble-of-rebel-headquarters-in-ukraine/>. Ověřeno ke dni: 4. 5. 2015.

MILLER, Christopher. 2014b. Ukraine's top intelligence agency deeply infiltrated by Russian spies. *Mashable* (online). Dostupné z: <http://mashable.com/2014/12/30/russian-vs-ukrainian-spies/>. Ověřeno ke dni: 8. 5. 2015.

MITROCHIN, Nikolaj. 2014. Grubye ljudi. *Grani* (online). Dostupné z: <http://grani.ru/opinion/mitrokhin/m.232396.html>. Ověřeno ke dni: 23. 4. 2015.

Moscow Red Cross Chairman Denies He Gave Interview. 2014. *The Interpreter* (online). Dostupné z: <http://www.interpretermag.com/russia-update-activists-occupy-giant-christmas-globe-on-manezhnaya-square-20-arrested/#6020>. Ověřeno ke dni: 2. 5. 2015.

Munich Security Report. 2015. *Munich Security Conference*. Dostupné z: <https://www.securityconference.de/en/discussion/munich-security-report/>.

National Bank of Ukraine. 2015. Gross external debt position of Ukraine. In: *National Bank of Ukraine* (online). Dostupné z: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=67880>. Ověřeno ke dni: 25. 4. 2015.

NEUMAN, Scott. 2014. U.S.: Satellite Images Show Russian Rockets Hitting Ukraine. *NPR* (online). Dostupné z: <http://www.npr.org/blogs/thetwo-way/2014/07/27/335829570/u-s-satellite-images-show-russian-rockets-hitting-ukraine>. Ověřeno ke dni: 1. 5. 2015.

O'NEILL, Patrick Howell. 2014. Pro-Ukrainian hackers deface Russia Today website. *The Daily Dot* (online). Dostupné z: <http://www.dailydot.com/politics/russia-today-website-hacked-ukraine/>. Ověřeno ke dni: 26. 4. 2015.

OSTROUKH, Andrey. 2014. Russia Warns Ukraine as 'Antiterror' Operation Resumes. In: *Fortuna's Corner* (online). Dostupné z: <http://fortunascorner.com/2014/04/23/russia-warns-ukraine-as-antiterror-operation-resumes/>. Ověřeno ke dni: 23. 4. 2015.

OSTROVSKY, Simon. 2014. First Video Evidence of Russians Among Ukrainian Separatists. *Youtube* (online). Zveřejněno: 27. 4. 2014. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=-QP6sM5VnUQ>. Ověřeno ke dni: 21. 4. 2015.

PAGANINI, Pierluigi. 2014. Russia and Ukraine: Information Warfare. In: *Infosec Institute* (online). Dostupné z: <http://resources.infosecinstitute.com/russia-ukraine-information-warfare/>. Ověřeno ke dni: 30. 4. 2015.

PANGBURN, DJ. 2014. Why Russia Won't Launch a Full-Scale Cyberattack in Ukraine. *Motherboard* (online). Dostupné z: <http://motherboard.vice.com/read/why-russia-wont-launch-a-full-scale-cyberattack-in-ukraine>. Ověřeno ke dni: 26. 4. 2015.

PARFITT, Tom. 2014. Russian dead 'being removed from Ukraine'. *Telegraph* (online). Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/ukraine/11229643/Russian-dead-being-removed-from-Ukraine.html>. Ověřeno ke dni: 22. 4. 2015.

PENG, Fu. 2014. Clashes flare again as Ukraine grappling with crisis. *Xinhua* (online). Dostupné z: http://news.xinhuanet.com/english/world/2014-05/27/c_133365234.htm. Ověřeno ke dni: 30. 4. 2015.

Petro Poroshenko claims Ukraine presidency. 2014. *BBC* (online). Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-europe-27569057>. Ověřeno ke dni: 30. 4. 2015.

Politie. 2015. MH17. In: *YouTube* (online). Zveřejněno dne: 30. 3. 2015. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=olQNpTxSnTo&sns>. Ověřeno ke dni: 2. 5. 2015.

POMERANTSEV, Peter a Michael WEISS. 2014. *The Menace of Unreality: How the Kremlin Weaponizes Information, Culture and Money*. New York: The Institute of Modern Russia.

PRENTICE, Alessandra. 2014. Large, unauthorized convoy enters east Ukraine from Russia: Ukrainian military. *Reuters* (online). Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/2014/11/30/us-ukraine-crisis-idUSKCN0JE0HZ20141130?feedType=RSS&feedName=topNews>. Ověřeno ke dni: 2. 5. 2015.

PRENTICE, Alessandra. 2014. UPDATE 1-Ukraine faces difficult winter without Russian gas – PM. *Reuters* (online). Dostupné z:

<http://www.reuters.com/article/2014/08/22/ukraine-crisis-gas-idUSL5N0QS32F20140822>. Ověřeno ke dni: 25. 4. 2015.

PRITYKIN, Oleg. 2014. Lugansk: Kak živet gorod „bez vlasti“. *BBC* (online). http://www.bbc.co.uk/ukrainian/ukraine_in_russian/2014/05/140510_ru_s_lugansk_li. Ověřeno ke dni: 4. 5. 2015.

Products exported by Ukraine. 2012. In: *Observatory of Economic Complexity* (online). Dostupné z: https://atlas.media.mit.edu/en/explore/tree_map/hs/export/ukr/all/show/2012/. Ověřeno ke dni: 24. 4. 2015.

PROCHANOV, Aleksandr. 2014. Kto ty, „Strelak“?. *Zavtra* (online). Dostupné z: <http://zavtra.ru/content/view/kto-tyi-strelak/>. Ověřeno ke dni: 21. 4. 2015.

Protokol. 2014. In: *OSCE* (online). Dostupné z: <http://www.osce.org/ru/home/123258?download=true>.

PULKKI, Arto. 2014. Crime Invaded by High Readiness Forces of the Russian Federation. *Suomen Sotilas* (online). Dostupné z: <http://www.suomensotilas.fi/en/artikkelit/crimea-invaded-high-readiness-forces-russian-federation>. Ověřeno ke dni: 20. 4. 2015.

PUTIN, Vladimir. 2000. Koncepce vnějšnj politiki Rossijskoj Federacii. In: *Ministěrstvo innostrannyh děl Rossijskoj Federacii*. Dostupné z: <http://www.mid.ru/Bl.nsf/arh/19DCF61BEFED61134325699C003B5FA3>. Ověřeno ke dni: 9. 4. 2015.

PUTIN, Vladimir. 2007. Putin's Prepared Remarks at 43rd Munich Conference on Security Policy. *The Washington Post* (online). Dostupné z: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/02/12/AR2007021200555.html>. Ověřeno ke dni: 9. 4. 2015.

PUTIN, Vladimir. 2011. A new integration project for Eurasia: The future in the making. In: *Permanent Mission of the Russian Federation to the European Union* (online). Dostupné z: <http://www.russianmission.eu/en/news/article-prime-minister-vladimir-putin-new-integration-project-eurasia-future-making-izvestia-3->. Ověřeno ke dni: 9. 4. 2015.

PUTIN, Vladimir. 2012. Adress to Federal Assembly. In: *President of Russia* (online). Dostupné z: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/17118>. Ověřeno ke dni: 9. 4. 2015.

PUTIN, Vladimir. 2014. *Military Doctrine of Russian Federation*. Dostupné z: <https://www.scribd.com/doc/251695098/Russia-s-2014-Military-Doctrine>.

REICH, Pauline C. a Eduardo GELBSTEIN. 2012. *Law, Policy, and Technology: Cyberterrorism, Information Warfare, and Internet Immobilization*. Hershey: IGI Global. ISBN: 978-1-61520-832-6.

RIES, Brian. 2014. 21 Times Journalists Have Confirmed Masked Troops in Crimea Are Russian. *Mashable* (online). Dostupné z: <http://mashable.com/2014/03/07/crimea-troops-russian/>. Ověřeno ke dni: 8. 5. 2015.

RUS, Kristina. 2015. Lost in Translation: Is It Novorossiia Police, Militia, or Armed Forces?. *Russia Insider* (online). Dostupné z: <http://russia-insider.com/en/2015/03/02/4005>. Ověřeno ke dni: 4. 5. 2015.

RUSKO. 2013. Federalnyj zakon Rossijskoj Federacii ot 2 nojabrja 2013 g. N 302-F3 o vněšení změny v oddělné zákonodátele akty Rossijskoj Federacii. Dostupné z: <https://15.mvd.ru/upload/site19/302n0382482802800282020802858z01.doc>.

Russia cuts off gas to Ukraine. 2014. *DNA* (online). Dostupné z: <http://www.dnaindia.com/world/report-russia-cuts-off-gas-to-ukraine-kyiv-says-it-has-enough-reserves-till-december-1995878>. Ověřeno ke dni: 25. 4. 2015.

Russia Forgives North Korean Debt. 2014. *Voice of America* (online). Dostupné z: <http://www.voanews.com/content/russia-forgives-north-korean-debt/1939188.html>. Ověřeno ke dni: 22. 4. 2015.

Russian Military Assessment Articles. 2015. In: *InformNapalm* (online). Dostupné z: <https://en.informnapalm.org/category/terrorussiansP/>. Ověřeno ke dni: 22. 4. 2015.

Russia offers Ukraine major economic assistance. 2014. *BBC* (online). Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-europe-25411118>. Ověřeno ke dni: 24. 4. 2015.

Russian soldiers captured. 2014. *RT* (online). Dostupné z: <http://rt.com/news/182812-russian-soldiers-detained-border/>. Ověřeno ke dni: 22. 4. 2015.

Russian troops 'overrun Crimea's Feodosia naval base'. 2014. *BBC* (online). Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-europe-26710884>. Ověřeno ke dni: 21. 4. 2015.

RYZHKOV, Vladimir. 2014. Putin's Federalization Card in Ukraine. *Moscow Times* (online). Dostupné z: <http://www.themoscowtimes.com/opinion/article/putin-s-federalization-card-in-ukraine/497680.html>. Ověřeno ke dni: 6. 5. 2015.

Security Council. 2014a. 7205th meeting. In: *United Nations* (online). Dostupné z: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/PV.7205.

Security Council. 2014a. 7287th meeting. In: *United Nations* (online). Dostupné z: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/PV.7287.

SEDDON, Max. 2014. Documents Show How Russia's Troll Army Hit America. *BuzzFeed* (online). Dostupné z: <http://www.buzzfeed.com/maxseddon/documents-show-how-russias-troll-army-hit-america#.cfOPqvMLn>. Ověřeno ke dni: 30. 4. 2015.

Separatist rebels reject. 2014. *DW* (online). Dostupné z: <http://www.dw.de/separatist-rebels-reject-poroshenkos-decentralization-referendum-proposal/a-18363884>.

Ověřeno ke dni: 6. 5. 2015.

SHUSTER, Simon. 2014. Exclusive: Meet the Pro-Russian Separatist of Eastern Ukraine. *Time* (online). Dostupné z: <http://time.com/74405/exclusive-pro-russian-separatists-eastern-ukraine/>. Ověřeno ke dni: 20. 4. 2015.

SHYNKARENKO, Oleg. 2014. Who's Funding East Ukraine Militancy?. In: *Institute for War & Peace Reporting* (online). Dostupné z: <https://iwpr.net/global-voices/whos-funding-east-ukraine-militancy>. Ověřeno ke dni: 2. 5. 2015.

SCHINDLER, John. 2013. We're Entering The Age of 'Special War'. *Business Insider* (online). Dostupné z: <http://www.businessinsider.com/were-entering-the-age-of-special-war-2013-9>. Ověřeno ke dni: 29. 3. 2015.

SCHINDLER, John. 2014. Beware Putin's Special War in 2015. In: *The XX Committee* (online). Dostupné z: <http://20committee.com/2014/12/23/beware-putins-special-war-in-2015/>. Ověřeno ke dni: 29. 3. 2015.

SNEIDER, Noah. 2014. Shadowy Rebel Wields Iron Fist in Ukraine Fight. *The New York Times* (online). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2014/07/11/world/europe/russian-seizes-authority-over-ukraine-rebels.html>. Ověřeno ke dni: 21. 5. 2015.

SOLDATKIN, Vladimir. 2014. Putin orders Russian troop withdrawal from Ukrainian border. *Reuters* (online). Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/2014/10/12/us-ukraine-crisis-putin-military-idUSKCN0I103V20141012>. Ověřeno ke dni: 23. 4. 2015.

SPERANDEI, Maria. 2006. *Bridging Deterrence and Compellence: An Alternative Approach to the Study of Coercive Diplomacy*. *International Studies Review*, Vol. 8, No. 2, pp. 253-280. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/3880225?seq=1#page_scan_tab_contents.

STRONSKI, Paul. 2015. Broken Ukraine. *Foreign Affairs* (online). Dostupné z: <https://www.foreignaffairs.com/articles/eastern-europe-caucasus/2015-03-17/broken-ukraine>. Ověřeno ke dni: 4. 5. 2015.

Structure of Ukrainian exports. 2013. In: *Ukrinform* (online). Dostupné z: http://www.ukrinform.ua/eng/news/structure_of_ukrainian_exports_invariable_in_2013_315190. Ověřeno ke dni: 24. 4. 2015.

StopFake.org. 2015. Dostupné z: <http://www.stopfake.org/en/news>. Ověřeno ke dni: 30. 4. 2015.

ŠLERKA, Josef. Válka na úrodné půdě. *Reportér*. Vol. 1, No. 8. ISSN: 2336-4092.

The National Defense Strategy of the United States of America. 2005. *Department of Defense*. Dostupné z: <http://www.defense.gov/news/Mar2005/d20050318nds1.pdf>.

The Russia-Ukraine Cyber Front Takes Shape. 2014. In: *Recorded Future* (online). Dostupné z: <https://www.recordedfuture.com/russia-ukraine-cyber-front/>. Ověřeno ke dni: 26. 4. 2015.

THOMPSON, Mark. 2014. Russian Forces Double Along Ukraine Border. *Time* (online). Dostupné z: <http://time.com/41490/russia-ukraine-crimea-putin/>. Ověřeno ke dni: 23. 4. 2015.

TRENIN, Dmitry. 2013. Vladimir Putin's Fourth Vector. *Russia in Global Affairs* (online). No. 2. Dostupné z: <http://eng.globalaffairs.ru/number/Vladimir-Putins-Fourth-Vector---16048>. Ověřeno ke dni: 9. 4. 2015.

TRENIN, Dmitri. 2014. The Russian Convoy. In: *Carnegie Moscow Center* (online). Dostupné z: <http://carnegie.ru/eurasiaoutlook/?fa=56397>. Ověřeno ke dni: 2. 5. 2015.

TSYGANKOV, Andrei P. 2003. Mastering Space in Eurasia: Russia's Geopolitical Thinking after the Soviet Break-Up. *Communist and Post-Communist Studies*. Vol. 36, pp. 101-127.

TSYGANKOV, Andrei P. 2007. Finding a Civilisational Idea: "West," Eurasia," and "Euro-East" in Russia's Foreign Policy. *Geopolitics*. Vol. 12, No. 3.

TSYGANKOV, Andrei P. 2010. Russian Theory of International Relations. In: DENEMARK, Robert A. (ed.). *International Studies Encyclopedia*. NJ: Wiley-Blackwell Publishers, pp. 6375-6387.

TSYGANKOV, Andrei P. 2013. *Russia's Foreign Policy: Change and Continuity in National Identity*. Lanham: Rowman & Littlefield. ISBN: 978-1-4422-2002-7.

TSYGANKOV, Andrei P. 2014. *The Strong State in Russia: Development and Crisis*. New York: Oxford University Press. ISBN: 978-0-19-933621-0.

TUCKER, Patrick. 2014. Why Ukraine Has Already Lost The Cyberwar, Too. *Defense One* (online). Dostupné z: <http://www.defenseone.com/technology/2014/04/why-ukraine-has-already-lost-cyberwar-too/83350/>. Ověřeno ke dni: 26. 4. 2015.

TYMCHUK, Dmitry. 2014. [Po dannym gruppy...]. In: *Ukraine Investigation* (online). Dostupné z: <http://ukraineinvestigation.com/soldiers-from-crimea-are-now-acting-in-continental-ukraine/>. Ověřeno ke dni: 20. 4. 2015.

U.S. Department of State. 2014. President Putin's Fiction: 10 False Claims About Ukraine. In: *U.S. Department of State* (online). Dostupné z: <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2014/03/222988.htm>. Ověřeno ke dni: 30. 4. 2015.

Ukraine crisis: Key players in eastern unrest. 2014. *BBC* (online). Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-latin-america-27211501>. Ověřeno ke dni: 21. 4. 2015.

Ukraine crisis: Russia halts gas supplies to Kiev. 2014. *BBC* (online). Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-europe-27862849>. Ověřeno ke dni: 24. 4. 2015.

Ukraine Elections. 2014. In: *Electoral Geography 2.0* (online). Dostupné z: <http://www.electoralgeography.com/new/en/category/countries/u/ukraine>. Ověřeno ke dni: 5. 5. 2015.

Ukraine's Foreign Trade in Goods. 2015. In: *Ukrstat* (online). Dostupné z: http://ukrstat.org/en/operativ/operativ2015/zd/ztt/ztt_e/ztt0115_e.htm. Ověřeno ke dni: 24. 4. 2015.

Ukraine GDP Annual Growth Rate. 2015. In: *Trading Economics* (online). Dostupné z: <http://www.tradingeconomics.com/ukraine/gdp-growth-annual>. Ověřeno ke dni: 24. 4. 2015.

U Ukrajiny jest' budušeje. 2014. *Věsti* (online). Dostupné z: <http://www.vesti.ru/doc.html?id=2129964>. Ověřeno ke dni: 6. 5. 2015.

Ukraine Live Day 319. 2015. *The Interpreter* (online). Dostupné z: <http://www.interpretermag.com/ukraine-live-day-319-ukrainian-police-arrest-man-who-broke-lifenews-camera-during-bandera-procession/#6040>. Ověřeno ke dni: 4. 5. 2015.

Ukrainian parliament votes to strip Yanukovich of powers. 2014. *RT* (online). Dostupné z: <http://rt.com/news/ukraine-president-parliament-chaos-249/>. Ověřeno ke dni: 30. 4. 2015.

Ukraine Provides Evidence. 2014. *The New York Times* (online). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/interactive/2014/04/20/world/europe/ukraine-provides-evidence-of-russian-military-in-civil-unrest.html>. Ověřeno ke dni: 21. 4. 2015.

Ukrainian MPs vote to oust President Yanukovych. 2014. *BBC* (online). Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-europe-26304842>. Ověřeno ke dni: 30. 4. 2015.

Ukrainian oligarch Poroshenko leading press race. 2014. *RT* (online). Dostupné z: <http://rt.com/news/161416-ukraine-exit-polls-poroshenko/>. Ověřeno ke dni: 30. 4. 2015.

USENKO, Vitalii. 2014. 30% of Ukrainian SBU officers were Russian FSB and GRU agents. *Euromaidan Press* (online). Dostupné z: <http://euromaidanpress.com/2014/04/24/30-of-ukrainian-sbu-officers-were-russian-fsb-and-gru-agents/>. Ověřeno ke dni: 8. 5. 2015.

VASQUEZ, John A. 2009. *The War Puzzle Revisited*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN: 978-0521708234.

VAUX, Pierre. 2014. Provocations, Proxies and Plausible Deniability. In: *The Interpreter* (online). Dostupné z: <http://www.interpretermag.com/provocations-proxies-and-plausible-deniability/>. Ověřeno ke dni: 29. 3. 2015.

Vojcy narodnogo opolčeniya. 2014. TASS (online). Dostupné z: <http://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/1271544>. Ověřeno ke dni: 4. 5. 2015.

VOLCHEK, Dmitry a Daisy SINDELAR. 2015. One Professional Russian Troll Tells All. *Radio Free Europe / Radio Liberty* (online). Dostupné z: <http://www.rferl.org/content/how-to-guide-russian-trolling-trolls/26919999.html>. Ověřeno ke dni: 30. 4. 2015.

XUEQUAN, Mu. 2014. Malaysian plane down in Ukraine, hundreds feared dead. *Xinhua* (online). Dostupné z: http://news.xinhuanet.com/english/world/2014-07/17/c_126766831.htm. Ověřeno ke dni: 30. 4. 2015.

WALKER, Shaun. 2015. Salutin' Putin: inside a Russian troll house. *The Guardian* (online). Dostupné z: <http://www.theguardian.com/world/2015/apr/02/putin-kremlin-inside-russian-troll-house>. Ověřeno ke dni: 30. 4. 2015.

WARD, Stephen. 2014. iSIGHT discovers zero-day vulnerability CVE-2014-4114 used in Russian cyber-espionage campaign. In: *iSIGHTPARTNERS* (online). Dostupné z: <http://www.isightpartners.com/2014/10/cve-2014-4114/>. Ověřeno ke dni: 26. 4. 2015.

WEAVER, Courtney. 2014. Malofeev: the Russian billionaire linking Moscow to the rebels. *Financial Times* (online). Dostupné z: <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/84481538-1103-11e4-94f3-00144feabdc0.html#axzz3ZbQVaLMe>. Ověřeno ke dni: 8. 5. 2015.

WEBER, Peter. 2014. Russia's troop buildup near the Ukraine border is making everyone nervous. *The Week* (online). Dostupné z: <http://theweek.com/speedreads/456495/russias-troop-buildup-near-ukraine-border-making-everyone-nervous>. Ověřeno ke dni: 23. 4. 2015.

WEEDON, Jen a Laura GALANTE. 2014. Intelligence Analysts Dissect the Headlines: Russia, Hackers, Cyberwar! Not So Fast. In: *FireEye* (online). Dostupné z: <https://www.fireeye.com/blog/executive-perspective/2014/03/intel-analysts-dissect-the-headlines-russia-hackers-cyberwar-not-so-fast.html>. Ověřeno ke dni: 26. 4. 2015.

Weekly update from the OSCE Observer Mission. 2015. In: *OSCE* (online). Dostupné z: <http://www.osce.org/om/149091>. Ověřeno ke dni: 22. 4. 2015.

WEINBERG, Ali. 2014. 'Enormous Array of Facts' That Russia Supported Rebels Accused of Shooting Down Plane, Says John Kerry. *ABC News* (online). Dostupné z: <http://abcnews.go.com/blogs/politics/2014/07/enormous-array-of-facts-that-russia->

[supported-rebels-accused-of-shooting-down-plane-says-john-kerry/](#). Ověřeno ke dni: 2. 5. 2015.

West accuses Russia of cyber-warfare. 2014. In: *IHS Jane's 360* (online). Dostupné z: <http://www.janes.com/article/47299/west-accuses-russia-of-cyber-warfare>. Ověřeno ke dni: 26. 4. 2015.

WHITLOCK, Craig. 2014. Separatists said to have received antiaircraft training in Russia. *The Washington Post* (online). Dostupné z: http://www.washingtonpost.com/world/national-security/separatists-said-to-have-had-anti-aircraft-training-in-russia/2014/07/18/0af398f2-0e82-11e4-b8e5-d0de80767fc2_story.html. Ověřeno ke dni: 2. 5. 2015.

WILLIAMSON, Steven C. 2009. *From Fourth Generation Warfare to Hybrid War*. Carlisle: U.S. Army War College.

WILKIE, Robert. 2009. Hybrid Warfare: Something Old, Not Something New. *Air & Space Power Journal*. Maxwell: Vol. XXIII, No. 4. Dostupné z: <http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/apj/apj09/win09/wilkie.html>.

YOUNGS, Richard. 2014. Decentralization: Ukraine's Rub. In: *Carnegie Europe* (online). Dostupné z: <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=55612>. Ověřeno ke dni: 6. 5. 2015.

ZETTER, Kim. 2014. Russian 'SandWorm' Hack has been Spying on Foreign Governments for Years. *Wired* (online). Dostupné z: <http://www.wired.com/2014/10/russian-sandworm-hack-isight/>. Ověřeno ke dni: 26. 4. 2015.